

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОЛІСНИК ДАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:

к. філол. н., доцент

в. о. завідувача кафедри

англійської філології

Майя ЮРКОВСЬКА

« ____ » _____ 20 ____ р.

ТЕМА

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ У ДИТЯЧОМУ
ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ
(на матеріалі англійської та української мов)

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад
включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:

Залужна Ольга Олексіївна,

к. філол. н., доцентка,

доцентка кафедри англійської філології

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЄКТ5/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Колісник Д. О. Лексичні засоби вербалізації емоцій та почуттів у дитячому літературному дискурсі на початку ХХІ століття (на матеріалі англійської та української мов). Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша англійська». Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад включно)». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2024. 94 с.

Магістерська робота присвячена дослідженню лексичних засобів вербалізації емоцій і почуттів у дитячому літературному дискурсі на початку ХХІ століття, який розглядається на прикладі казки-повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та повісті Г. Вебб «Найсумніше кошеня». У роботі узагальнено наукові підходи до трактування та класифікації емоцій у гуманітарних науках, проаналізовано способи і засоби вербалізації переживань, окреслено поняття «емотивність», розглянуто специфіку дитячого літературного дискурсу.

Особливу увагу приділено лексичним засобам прямої номінації емоцій, їхній частиномовній належності та семантичним особливостям. Здійснено порівняльний аналіз 106 лексем, отриманих методом суцільної вибірки: 58 одиниць з україномовного твору та 48 – з англійськомовного. За допомогою цих лексем у казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» репрезентовано 27 емоційних станів і почуттів, а у повісті «Найсумніше кошеня» – 29.

Результати дослідження свідчать про те, що обидва художні твори мають спільні та відмінні риси у використанні лексичних засобів вербалізації емоцій, що зумовлено мовними та культурними особливостями. Отримані дані доповнюють дослідження дитячого літературного дискурсу та підтверджують значущість емотивності для формування емоційного інтелекту юних читачів.

Ключові слова: лексичні засоби, вербалізація, емоції, почуття, пряма номінація, емотивність, дитячий літературний дискурс.

SUMMARY

Kolisnyk D. O. Lexical Means of Expressing Emotions and Feelings in Children's Discourse at the Beginning of the 21st Century (Based on the English and Ukrainian Languages). Specialty 035 "Philology". Specialization 035.041 "Germanic Languages and Literatures (including translation), the first language – English". Educational Programme "English and the Second Foreign Languages and Literatures (including translation)". Vasyl' Stus Donetsk National University, 2024. 94 p.

The master's research is devoted to the study of lexical means of expressing emotions and feelings in the contemporary children's literary discourse, which is considered on the example of the fairy tale-novel "36 and 6 Companion Cats" by Ukrainian writer H. Vdovychenko and the novel "The Saddest Kitten" by British writer H. Webb. The study outlines the scientific approaches to interpreting and classifying emotions in the humanities, analyzes the ways and means of emotion verbalization, defines the concept of "emotiveness", and examines the specifics of children's literary discourse.

Particular attention is paid to lexical means of direct nomination of emotions, their part-of-speech affiliation and semantic features. A comparative analysis of 106 lexemes selected by the method of continuous sampling was carried out: 58 units from the Ukrainian text and 48 from the English one. These lexemes are used to represent 27 emotional states and feelings in the fairy tale-novel "36 and 6 Companion Cats" and 29 – in the novel "The Saddest Kitten".

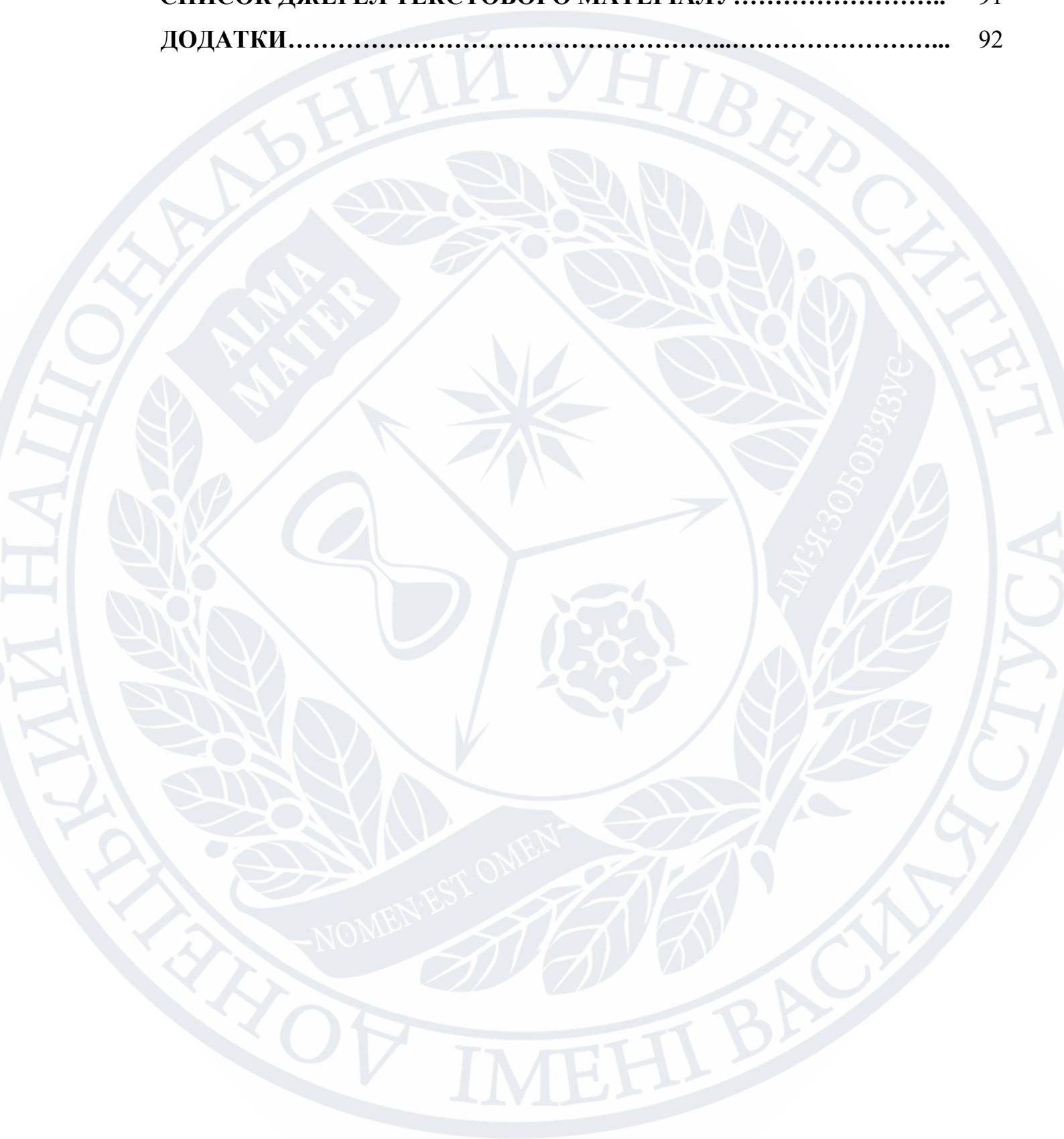
The study results demonstrate that both literary works have common and distinctive features in the use of lexical means of verbalizing emotions, which is due to linguistic and cultural peculiarities. The obtained data contribute to the study of children's literary discourse and confirm the significance of emotiveness for the formation of emotional intelligence in young readers.

Keywords: *lexical means, verbalization, emotions, feelings, direct nomination, emotiveness, children's literary discourse.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ У ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ.....	12
1.1 Інтерпретація явищ «емоція» та «почуття» у психології.....	12
1.2 Емоційні переживання людини як об'єкт лінгвістичних досліджень...	16
1.3 Проблема класифікації емоцій та почуттів у гуманітарних науках.....	21
1.4 Вербалізація емоцій. Лексичні засоби репрезентації емоцій.....	23
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2 ДИТЯЧИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИСКУРС І МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ У МЕЖАХ ЦЬОГО ДИСКУРСУ.....	30
2.1 Поняття дитячого літературного дискурсу та його основні характеристики.....	30
2.2 Сучасна авторська дитяча література як джерело емпіричного матеріалу для дослідження вербалізації емоцій.....	34
2.3 «Емотивність» як категорія художнього тексту.....	40
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	45
3.1 Лексико-семантичні засоби вербалізації емоцій та почуттів у казці-повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів».....	45
3.2 Лексико-семантичні засоби вербалізації емоцій та почуттів у повісті Г. Вебб «Найсумніше кошеня».....	55
3.3 Класифікація лексичних одиниць за ознакою частиномовної належності.....	70
Висновки до розділу 3.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТЕКСТОВОГО МАТЕРІАЛУ.....	91
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Неможливо уявити життя людини без емоцій і почуттів. Вони є однією з форм відображення та сприйняття дійсності, реакцією на життєві події, невід'ємною частиною спілкування [16]. Особливо емоційними є діти, адже вони не вміють приховувати те, що відчують; вони лише починають пізнавати світ емоцій, навчаються розуміти та виражати свої почуття [8; 66].

У сучасному світі, дитяча література відіграє досить важливу роль у формуванні світогляду молодого покоління, розвитку мовної компетенції дітей [15]. Однак художні твори слугують не лише для того, щоб діти навчались читати та розвивали свою фантазію, а й для того, щоб навчати юних читачів розуміти емоції та почуття персонажів, відчувати та формувати власні емоції та почуття щодо прочитаного, навчати юного читача емпатії [13]. До авторів таких творів, висувається низка вимог, спрямованих на те, щоб задовольнити усі бажання юного читача, зацікавити його та зробити так, щоб читання твору стало для дитини цікавою та повчальною пригодою [8; 66].

Такі явища як «емоція», «почуття», «переживання», безперечно, потребують детального вивчення не тільки з точки зору фізіологів, психологів чи філософів, а й з позицій лінгвістів. Їх цікавлять мовні засоби, які використовуються для вираження почуттів мовця й для впливу на емоційну сферу слухача або читача [17; 18; 24; 35; 47]. Сучасні лінгвістичні дослідження емотивного аспекту мови підтверджують, що кожна мова пропонує широкий спектр таких засобів на усіх своїх рівнях [51; 52; 59; 72; 94].

Починаючи з XX століття, науковці неодноразово досліджували питання вербалізації емоцій і почуттів у літературному дискурсі [18; 23; 24; 31; 59; 60], проте емотивності художніх творів, зокрема дитячої літератури, довго не приділяли належної уваги. Тому дослідження лексичних засобів вербалізації емоцій та почуттів у сучасному дитячому літературному дискурсі є досить актуальним завданням.

Актуальність наукової розвідки зумовлена необхідністю доповнення досліджень використання лексичних засобів для вербалізації емоцій та почуттів

у сучасних художніх творах для дітей; потребою з'ясувати роль «емотивності» у дитячому літературному дискурсі, яка посилюється завдяки використанню емотивно-маркованої лексики; необхідністю визначення ролі лексичних засобів прямої номінації у вербалізації переживань. Зростання впливу англійської мови у світі та розвиток багатомовності у літературному просторі створюють потребу в дослідженні та порівнянні мовних засобів, які використовуються для вербалізації емоцій і почуттів у художніх творах англійською та українською мовами.

Методологічні засади дослідження. Наше дослідження базується на міждисциплінарному підході, який охоплює праці з лінгвістики, психології, літературознавства та дискурсології: основні положення у галузі лінгвістики емоцій висвітлюються у дослідженнях В. Сліпецької [55], І. Аскерової [1], Н. Піддубної [48], Т. Крисанова [26], Ф. Бейдер [72] та Дж. Ціслару [72]; вербалізацію емоцій у межах різних дискурсів та мов вивчають Є. Петренко [47], І. Кость [24–25], К. Шах [67–68], Л. Коваль [68], М. Степанюк [56], Н. Бойко [5], Н. Цинтар [60], Ю. Разуванова [52], А. Вежбицька [93–94]; особливості лексичних засобів репрезентації емоцій досліджують А. Куценко [31]; М. Кульбацька [29], Н. Березовська-Савчук [3]; категорію емотивності та емотивну функцію мови у своїх працях аналізують А. Білас [4], А. Прокойченко [51], В. Чабаненко [61–62], Г. Кузенко [28], Е. Нушикян [42], Є. Чайковська [63], І. Паров'як [45], Л. Непоп-Айдачич [41], М. Мілова [39], Н. Глушак [10], Н. Цинтар [58], О. Меньшикова [36], С. Гладько [9], С. Шабат-Савка [64], Т. Крисанова [27], У. Кемінь [23], Я. Гнезділова [11]; творчість Г. Вдовиченко розглядається у розвідках А. Мигович [37], В. Потуремець [49], Г. Муленко [40]; поняття «дискурс» досліджують К. Серажим [53], Н. Гудзь [12], Ф. Бацевич [2], З. Харріс [77]; різні підходи до класифікації емоційних станів пропонують Е. Нушикян [42], А. Вежбицька [93–94], К. Ізард [84], П. Екман [75], Р. Плутчик [90]; сутність понять «емоція» та «почуття» у царині психології вивчають та розглядають у своїх працях А. Примостка [50], А. Шамне [65], І. Мац [35], Л. Онуфрієва [33], М. Варій [7], О. Дяченко [16], П. Куттер [30], С. Максименко

[33], Т. Партико [46], У. Михайлишин [38], Ч. Дарвін [74], К. Ізард [81–84], М. Арнольд [70–71], П. Екман [75], Р. Плутчик [90], В. Мак-Дугалл [86]; специфіку дитячого літературного дискурсу досліджують А. Скрипник [54], Е. Огар [43], М. Дзюбишина-Мельник [13], О. Вовк [8], О. Папуша [44], О. Шапошник [66], Т. Долбенко [14–15], Т. Качак [20–22], Ж. Гевіланд-Джонс [84], Л. Барретт [84], Л. Галда [76], М. Льюїс [85], П. Гант [79–80], П. Нодельман [88], З. Шавіт [91].

Мета магістерської роботи – визначити, які лексичні засоби використовуються для вербалізації емоцій і почуттів у сучасному дитячому літературному дискурсі на матеріалі казки-повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та повісті Г. Вебб «Найсумніше кошеня», а також виявити спільні та відмінні риси вербалізації емоцій за допомогою лексичних одиниць в україномовному та англomовному творах.

Досягнення мети стає можливим за умови розв’язання таких **завдань**:

1) *окреслити* сутність понять «емоція», «почуття», «вербалізація емоцій», «емотивність», «дитячий літературний дискурс» та *дослідити* підходи до вивчення й розуміння цих понять;

2) *укласти* корпус емотивної лексики в англійській та українській мовах;

3) *визначити* та *класифікувати* лексичні одиниці прямої номінації емоцій та почуттів за семантичними ознаками, а також за ознакою частиномовної належності;

4) *простежити*, за допомогою морфологічного аналізу, спільні й відмінні риси лексичних засобів вербалізації емоцій та почуттів у англійській та українській мовах.

5) *провести* кількісні підрахунки вербалізованих емоцій та лексичних засобів, які їх номінують, у розглядуваних творах;

6) *описати* результати проведеного дослідження.

Об’єктом дослідження є лексичні засоби вербалізації емоцій та почуттів, зокрема засоби прямої лексичної номінації, у дитячих творах української

письменниці Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та британської письменниці Г. Вебб «Найсумніше кошеня» (авторський переклад назви твору).

Предмет магістерської роботи – структурно-семантичні особливості лексичних засобів, які номінують емоційні стани та почуття у сучасних дитячих літературних творах.

Мета та завдання зумовили використання низки **методів та прийомів** лінгвістичного аналізу: *метод суцільної вибірки* – для виокремлення лексем, які номінують емоції та почуття у дитячих художніх творах; *контекстуальний аналіз* – аналіз мовного матеріалу (на лексичному рівні) залежно від контексту у якому він вживається; *класифікаційний метод* – для групування виокремлених мовних явищ за їх частиномовною належністю та відповідно до їх семантичних особливостей, створюючи певні класи мовних одиниць зі спільними ознаками; *контент-аналіз* – для кількісної оцінки вживання конкретних слів, які вербалізують емоції, внаслідок чого отримаємо об’єктивні відомості про частоту їх використання у досліджуваних творах; *описовий метод* – для представлення результатів дослідження.

Матеріалом дослідження слугують 106 лексем: 58 лексичних одиниць в англійській мові та 48 лексем в українській, які були отримані шляхом суцільної вибірки з дитячих художніх творів української письменниці Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та англійської письменниці Г. Вебб «Найсумніше кошеня».

Теоретична новизна магістерської роботи полягає у тому, що дослідження проведене на матеріалі сучасних художніх творів для дітей, що можна вважати новаторським, оскільки більшість подібних досліджень спрямовані на аналіз класичних або популярних творів, зорієнтованих на дорослого читача.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленому аналізі лексичних засобів вербалізації емоцій у дитячій літературі, що дозволяє доповнити існуючі лінгвістичні дослідження з цієї теми.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання результатів дослідження для подальших лексичних студій у галузі дитячої

літератури, а також можливістю використання матеріалу педагогами та методистами, які працюють з дітьми та використовують художні твори для розвитку їхньої мовної та емоційної компетенції.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження викладено на 2 конференціях, зокрема на VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» (17 листопада 2023 р., м. Рівне) та на Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Навчання і викладання у багатомовному світі у цифровому форматі» (29-30 листопада 2024 р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи висвітлено в 3 публікаціях: 2-ох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та статті у збірнику наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Актуальні питання гуманітарних наук» (категорія Б).

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаної літератури (94 джерела українською та англійською мовами), списку лексикографічних джерел (5 позицій), списку джерел текстового матеріалу (2 позиції) та додатків. Загальний обсяг роботи складає 94 сторінки. Основний текст дослідження викладено на 75 сторінках.

У *Вступі* обґрунтовано вибір теми та її актуальність, висвітлено мету, завдання роботи, об'єкт, предмет, методи та прийоми дослідження, окреслено емпіричний матеріал, подано відомості щодо апробації результатів роботи та публікації, описано структуру магістерського дослідження.

Перший розділ розкриває теоретичні засади дослідження засобів вербалізації емоцій та почуттів. У цьому розділі розглянуто: трактування понять «емоція» та «почуття» у психології, філософії та лінгвістиці (вітчизняними та зарубіжними дослідниками); основні підходи до класифікації емоційних станів та почуттів у гуманітарних науках; поняття «вербалізація емоцій» та доробки

мовознавців з проблеми дослідження вербалізації емоцій та почуттів, зокрема за допомогою лексичних засобів.

Другий розділ містить інформацію про сучасний дитячий художній дискурс, його характеристики, значення та функції «емотивності» художнього тексту. Також цей розділ містить короткий аналіз досліджуваних творів Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та Г. Вебб «Найсумніше кошеля», які слугують прикладами сучасного дитячого літературного дискурсу.

У *третьому розділі* висвітлено результати вибірки та аналізу лексико-семантичних засобів вербалізації емоцій та почуттів у дитячих художніх творах української письменниці Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та англійської письменниці Г. Вебб «Найсумніше кошеля». З'ясовано які емоційні стани та почуття персонажів номіновано досліджуваними лексичними одиницями. Здійснено класифікацію лексичних одиниць за частиномовною належністю.

У *висновках* міститься інформація щодо отриманих результатів дослідження, підбиті підсумки щодо проведених семантичного та морфологічного аналізів, окреслено спільні та відмінні риси вербалізації переживань в україномовному та англійськомовному творах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ У ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

1.1 Інтерпретація явищ «емоція» та «почуття» у психології

Емоції та почуття є невід’ємною частиною людського життя. Важливими аспектами формування особистості є не лише пізнання навколишнього світу, спілкування та взаємодія з іншими учасниками соціуму, постійний обмін знаннями та інформацією, а також формування різних ставлень до тих чи інших подій, явищ, фактів, предметів упродовж усього життєвого шляху людини. Якщо пізнавальні процеси відбивають навколишню дійсність в образах, поняттях, думках, то емоції та почуття відбивають об’єктивну реальність у переживаннях. Одні явища та предмети роблять людину щасливою, інші – засмучують її, одні події або люди змушують відчувати почуття любові, інші – почуття ненависті тощо. Щастя, смуток, любов, ненависть – усе це суб’єктивні ставлення людини до дійсності [16].

Переживання людини неодноразово ставали предметом наукових досліджень [1; 16; 24; 26; 35; 48; 55; 70; 72; 75]. Найбільш ґрунтовно ці явища вивчає психологія. Терміни «емоція» та «почуття» є взаємозалежними та переважно вживаються як синоніми, проте психологи часто розділяють ці поняття [38].

У галузі сучасної психології існують різні підходи до розуміння емоцій та почуттів [7]: одні дослідники вважають, що емоції та почуття є тотожними поняттями або надають їм однакові дефініції [75]; інші дослідники стверджують, що почуття – широке поняття, яке охоплює різні види емоцій як форми переживання почуттів [81-84]; ще інші – розмежовують почуття та емоції [56; 86].

Американський психолог П. Екмана ретельно вивчає емоційні стани людини. Науковець вважає, що емоції глибоко впливають на якість нашого життя, проявляючись у всіх сферах діяльності, від роботи до особистих

стосунків. Такі переживання зазвичай виникають швидко й автоматично. П. Екман також зазначає, що емоції є реакціями на важливі для нашого благополуччя фактори. Процес оцінки значимості подій також відбувається автоматично, і людина не завжди його усвідомлює. Психолог досліджує почуття провини, сорому та збентеження, проте називає їх емоціями, вживаючи терміни «емоція» та «почуття» як синоніми [75], отже ототожнюючи ці два явища.

Американський психолог К. Ізард визначає емоції як щось, що переживається людиною як почуття, як переживання, які мотивують людину до дії, керують мисленням та фізичною активністю людини, спрямовуючи їх у певне русло відповідно до ситуації. Емоції регулюють та фільтрують сприйняття: коли людина щаслива, вона радіє простим речам та відчувається легко, сприймає світ через «рожеві окуляри» [81–84].

Німецький психоаналітик П. Куттер визначає почуття як важливі елементи людської душі, своєрідні «душевні пориви», що рухають людиною зсередини. П. Куттер зазначає, що інколи людина пасивно піддається своїм почуттям, але буває й так, що вона активно їх проявляє, як, наприклад, дружні почуття або вдячність. Почуття також пов'язані з соціальними ситуаціями, що робить їх соціальним феноменом. Усі почуття оцінюються з точки зору їх приємності або неприємності, де щасливі почуття протиставляються нещасним. Емоції ж науковець називає «пристрастями». Він характеризує пристрасті як психічні сили тривалої дії, які повністю охоплюють особистість людини. Пристрасті виражаються специфічно, залежно від суб'єктивних рис людини, і характеризуються тривалим напруженням [30].

В. Вундт вважає, що психічний досвід людини складається з комбінації трьох основних елементів: відчуттів, образів та почуттів. Відчуття – це первинні елементи психічного досвіду, які є найсуттєвішими його формами. Відчуття класифікуються за модальністю (наприклад, зорові, слухові) та за такими параметрами, як інтенсивність і тривалість. В. Вундт розрізняє об'єктивні та суб'єктивні елементи відчуттів, називаючи перші просто відчуттями, а другі – простими почуттями. Проте характеристика цих простих почуттів як

тимчасових структур свідчить про те, що вони фактично є емоційними переживаннями або емоціями, а не традиційними почуттями. Незважаючи на це, емоційні переживання почали називати почуттями, класифікуючи їх як прості (нижчі) та складні (вищі) [56].

В. Мак-Дугалл намагається розмежувати поняття «емоції» та «почуття» на основі їх функціональних відмінностей у контексті цілеспрямованої активності, яку вони супроводжують і визначають. Почуття та емоції пов'язані з проявами устремлінь організму, які можуть бути викликані зовнішніми впливами або внутрішніми процесами. Психолог виділяє дві первинних форми почуттів – задоволення і незадоволення, що визначають усі устремління організму. Завдяки розвитку когнітивних функцій організму з'являється можливість одночасного виникнення різних почуттів, внаслідок чого виникають складні почуття, такі як надія, тривога, відчай та інші. Складні почуття, як, наприклад, надія чи тривога, залежать від успішності чи неуспішності здійснення устремлінь і впливають на їхній подальший розвиток. Емоції ж передують цим почуттям і забарвлюють переживання, не впливаючи безпосередньо на силу устремлінь. Емоції, на відміну від почуттів, виникають разом з актуалізацією відповідних устремлінь і не залежать від успіху чи неуспіху. Вони супроводжують конкретні устремління та надають їм специфічні якості. Прості емоції згодом можуть об'єднуватися у складні емоції, такі як сором, повага тощо. Отже, на думку В. Мак-Дугалла, почуття визначаються успішністю реалізації устремлінь і залежать від розвитку когнітивних функцій, тоді як емоції виникають разом з устремліннями і забарвлюють їх незалежно від успіху [86].

Згідно зі словниковою дефініцією, емоції – це «психічні стани людини, в яких реалізується безпосереднє ситуативне переживання (задоволення, радість, страх) особистістю значущості діючих на неї явищ і ситуацій, задоволення чи незадоволення її актуальних потреб». Ставлення людини до певних об'єктів, ситуацій, подій, людей, до самого себе може бути як позитивним, так і негативним. Такі відношення до дійсності проявляються в емоціях. Почуття – це

«суб'єктивне переживання людиною подій, позитивне або негативне емоційне ставлення до предметів і явищ дійсності». Почуття більш сталі й відіграють важливу роль у регуляції поведінки та діяльності людини [96].

Емоції виникають у відповідь на конкретні ситуації та виявляються «тут і зараз». Почуття стосуються об'єктів у реальній або уявній дійсності, що мають для людини постійну мотиваційну значущість. Тому почуття, на відміну від короточасних емоцій, є тривалими та можуть залишатися з людиною впродовж усього життя. Емоції часто є причиною виникнення почуттів. Одне й те ж почуття може проявлятися через різні емоції залежно від ситуації, у якій знаходиться об'єкт, до якого це почуття спрямоване. З іншого боку, одна й та ж емоція може виражати різні почуття [7].

Незважаючи на різні трактування емоцій та почуттів, ці явища характеризуються низкою спільних властивостей. По-перше, їм характерна суб'єктивна забарвленість, тобто вони відображають індивідуальні особливості людини, такі як її життєвий досвід, інтереси та установки, що може дещо спотворювати об'єктивну реальність. По-друге, емоції та почуття полярні, тобто кожне позитивне переживання має свій негативний еквівалент. Наприклад, задоволення протиставляється незадоволенню, а радість – смутку. По-третє, характерною властивістю переживань є амбівалентність або подвійність. Полярні емоції можуть поєднуватись в складні почуття. По-четверте, емоційні переживання можуть бути різної інтенсивності, наприклад, сильне страждання чи слабе здивування. По-п'яте, чим глибші переживання, тим довше вони тривають. Отже, ще одна властивість емоцій та почуттів – тривалість. По-шосте, емоціям та почуттям властива предметність. Кожне переживання пов'язане з конкретними об'єктами або явищами, які їх викликають [46].

Попри те, що деякі психологи розмежовують поняття «емоція» та «почуття» і виокремлюють їх цілком логічні відмінності, проблема чіткого розмежування та теоретичного визначення цих термінів досі не вирішена. Зважаючи на постійні розбіжності у трактуванні цих понять серед дослідників,

у нашій науковій роботі терміни «емоція», «почуття», «емоційний стан», «емоційне переживання», «переживання» вживаються як синонімічні.

Отже, у сучасній психології існують різні підходи до трактування понять «емоція» та «почуття». Одні дослідники вважають їх тотожними поняттями, інші розглядають почуття як один із видів емоцій, або навпаки – емоції як форми переживання почуттів. У більшості випадків емоції розуміють як ситуативні переживання, що виникають автоматично у відповідь на значущі події. Вони є короткочасними та залежать від поточних обставин. Почуття, натомість, є більш стійкими переживаннями, що пов'язані з тривалими ставленнями до певних об'єктів або ситуацій. Вони відіграють ключову роль у регуляції поведінки і діяльності людини. Загалом інтерпретація емоцій та почуттів у психології є складним завданням, що підкреслює необхідність подальших досліджень цих важливих аспектів людської психіки.

1.2 Емоційні переживання людини як об'єкт лінгвістичних досліджень

Упродовж багатьох років серед науковців ведеться дискусія щодо доцільності залучення категорій інших дисциплін до лінгвістичних розвідок. Довгий час у наукових колах домінувала думка, що когнітивна функція є основною у мові. Цей підхід активно підтримували такі мовознавці, як Е. Сепір, Г. Гійом, К. Бюлер, К. Кербрат-Оречіоні. Вони вважали, що емоційна складова мовних явищ є другорядною, і тому не потребує окремого вивчення. Проте згодом у лінгвістиці почали з'являтися інші погляди, які підкреслюють важливість емоційної функції мови. Ш. Баллі, М. Бареаль та В. Гіннекен стверджують, що головною функцією мови є вираження емоцій, адже передача та обробка будь-якої інформації мовними засобами завжди супроводжується певними емоційними станами. Згідно з цією теорією, емоції виникли раніше за слово, а слово, як комунікативна одиниця, не могло виникнути без емоційного контексту [51].

Лінгвістика емоцій (або лінгвоемоціологія), як наука, формується у ХХ столітті, але ще до середини 1970-х років проблема мовного вираження емоцій не привертає особливу увагу дослідників [52].

Сучасна наука переживає етап оновлення та динамічного розвитку, тому лінгвісти все частіше намагаються залучати дотичні підходи до дослідження мовних явищ, інтегрувати поняття та категорії, якими оперують зокрема психологія та філософія при вивченні емоційних станів людини [19]. У багатьох сучасних дослідженнях розглядається репрезентація емоцій та почуттів на різних мовних рівнях, адже особливості цих психологічних понять досить виразно проявляються у мові [3; 5; 24–25; 29; 34; 59].

Лінгвоемоціологія, розвиваючись на перетині з нелінгвістичними науками (психологією та філософією), активно взаємодіє із низкою лінгвістичних напрямів: лінгвофілософією, психолінгвістикою, лінгвоаксіологією, лінгвокультурологією, лінгвокогнітологією, лінгвоконцептологією, етнолінгвістикою, гендерною лінгвістикою, теорією та історією мовознавства, зіставною та порівняльно-типологічною лінгвістикою [48].

О. Потебня одним із перших в українському мовознавстві підкреслює необхідність та можливість зближення мовознавства з психологією, вважаючи, що такий підхід сприятиме розвитку наукових досліджень загалом. Ще у ХІХ столітті у своїй монографії «Думка та мова» мовознавець закладає підвалини не лише лінгвістики емоцій, а й психолінгвістики. На думку О. Потебні, почуття є станом душі, а душа виявляється у мові. Мова відображає як суб'єктивні, так і об'єктивні емоції окремих людей та народу загалом. Окрім цього, мовознавець зазначає, що почуття є миттєвою оцінкою внутрішнього стану душі. Він пов'язує емоційність з оцінкою, підкреслюючи, що позитивні та негативні почуття сприймаються й виражаються у мові по-різному. Позитивні емоції, такі як любов і бажання, відображаються у прагненні суб'єкта наблизити до себе предмет, тоді як негативні емоції, такі як страх і здивування, виражаються у прагненні віддалити предмет. О. Потебня також висловлює думку, що слов'янські мови схильні до більшої емоційності, тоді як германські

мови – більш стримані й менш емоційні. Він пов’язує цю особливість із віковим статусом мов, вважаючи, що молодші мови є більш емоційними, ніж старші германські та романські мови [55].

Однією з найважливіших подій, які значно впливають на стрімкий розвиток лінгвістики емоцій, стає доповідь про емоційний аспект мови, з якою вперше виступає чеський мовознавець Ф. Данеш на XIV пленарному засіданні Міжнародного конгресу лінгвістів у Берліні в 1987 році. Головна тема його доповіді – тісний взаємозв’язок між когніцією та емоціями, а також лінгвістична значущість вивчення емоційного аспекту мови. Ф. Данеш стверджує про універсальність та культурну специфічність емоцій, пояснюючи, що емоції є універсальним явищем для людського організму, але контексти, які їх викликають, можуть відрізнятися між культурами. Також вчений наголошує на важливості створення метамови для класифікації та ідентифікації емоцій, оскільки різні культури мають свої мовні мітки для опису емоцій. Ф. Данеш також торкається теми емоційного та емотивного спілкування [73]. Відтоді у лінгвістиці починає з’являтися все більше праць присвячених дослідженню особливостей вираження емоційних станів мовними засобами.

Внаслідок зростаючого інтересу науковців до вивчення емоційного аспекту мови, у різних країнах світу створюються дослідницькі центри, зокрема, Міжнародний центр з досліджень емоцій при Гарвардському університеті, Волгоградська школа лінгвістики емоцій та психолінгвістичний центр The International Grid Research Consortium у Швейцарії [51].

Проблема вираження емоцій та почуттів людини у мові стає пріоритетною темою досліджень багатьох польських лінгвістів. Я. Пузиніна, К. Дата, Д. Шумська та І. Новаковська-Кемпна досліджують різні аспекти вираження емоцій у польській мові. Їхні праці присвячені питанням уніфікації термінології та методологічно різних підходів до дослідження лексики, яка позначає внутрішній світ людини, а також створенню власних класифікацій [1].

Особливо важливий внесок у розвиток концепції культурної зумовленості позначення та вираження емоцій у мові робить польсько-австралійська

дослідниця А. Вежбицька. Вона стверджує, що емоції та культура нерозривно пов'язані, і для вивчення емоцій у певній культурі потрібно звертати увагу на мову в її лексичному, граматичному та прагматичному аспектах. Дослідниця критикує популярне переконання, що всі емоції можна звести до невеликої кількості основних, універсальних і вроджених емоцій, таких як страх, гнів або смуток. Таке спрощене уявлення про емоції є проблематичним, адже різні культури мають свої унікальні способи концептуалізації та називання емоцій, і ці відмінності важко узгодити з ідеєю універсальних емоцій. Спосіб, яким люди інтерпретують свої емоції, значною мірою залежить від лексичного запасу їхньої рідної мови [94]. Отже, категорії, які ми використовуємо для опису емоцій, є культурно залежними, і тому не можна говорити про універсальні емоції, не враховуючи впливу мови та культури.

Вивчаючи зв'язок між емоційними концептами та мовою, дослідниця розробляє концепцію «натуральної семантичної метамови». А. Вежбицька вважає, що для чіткого та точного аналізу будь-якої семантичної сфери, включаючи емоції, потрібна відповідна семантична метамова, тобто набір базових, інтуїтивно зрозумілих понять, які є універсальними для усіх мов. На думку мовознавиці, використання таких примітивів дозволяє досліджувати людські емоції з універсальної, незалежної від мови перспективи. У різних мовах існують свої специфічні категорії для опису людського досвіду. Однак базові примітиви, такі як «добрий», «поганий», «хотіти», «знати», «говорити» і т.д., є універсальними та мають свої аналоги у всіх мовах світу [93].

А. Вежбицька пропонує концепцію «емоційних універсалій». Дослідниця стверджує, що існують певні універсальні елементи в усіх мовах, які використовуються для вираження й опису емоцій. Вона виділяє дев'ять емоційних універсалій: 1) у всіх мовах деякі почуття можуть бути описані як «хороші» або «погані»; 2) усі мови мають еквівалент до слова *FEEL*; 3) у всіх мовах є вигук, які слугують для вираження емоцій; 4) у всіх мовах є «терміни» для опису емоцій; 5) у всіх мовах є слова, які частково або повністю збігаються у значенні з англійськими словами *afraid, angry, ashamed*; 6) у всіх мовах існують

слова близькі за значенням до слів *cry, smile*; 7) носії усіх мов можуть описати свої почуття, використовуючи назви тілесних симптомів, які проявляються під час переживання цих почуттів; 8) у всіх мовах існують метафоричні образи, пов'язані з тілом, для опису емоцій; 9) у всіх мовах є альтернативні граматичні конструкції для опису емоцій [93].

Останнім часом, досить актуальними є дослідження емоцій у мові на основі аналізу текстів, зокрема художніх [10; 24–25; 52; 56; 59]. Текстолінгвістика емоцій досліджує як саме емоції можуть бути представлені у текстах, яка їхня структура і як вони впливають на адресата. Одним з напрямків текстолінгвістики емоцій є емоціологія тексту, де емотивність – основна категорія, що відображає емоційний стан людини і представлена на різних рівнях мовної системи [26].

Низка сучасних досліджень спрямована на вивчення способів репрезентації емоцій у межах різних дискурсів [11; 17; 18; 23; 54; 68]. Я. Гнезділова виділяє два основні типи дискурсу, які пов'язані з емоціями: емоційний та емотивний. Емоційний дискурс характеризується асоціативним нанизуванням висловлень, що може призвести до фрагментарності та розмитості у подачі інформації. Це створює емоційне навантаження, але із менш чіткою когезією. Натомість, емотивний дискурс є більш структурованим. У такому дискурсі думка розвивається послідовно. Зв'язність забезпечується метакомунікативними одиницями, які допомагають організувати та передати послідовність думок і подій [11].

Отже, вивчення емоційних станів людини у лінгвістиці відзначається значними змінами та розвитком, особливо з кінця XX століття. Лінгвістика емоцій, або лінгвоемоціологія, розвинулась від початкових ідей, які або ігнорували емоційний аспект мови, або вважали його вторинним, до сучасних теорій, які визнають беззаперечну важливість емоцій для повноцінного функціонування мови та успішної комунікації. Лінгвістика емоцій демонструє різноманіття теоретичних підходів і методологій, що підтверджує її актуальність і динамічний розвиток.

1.3 Проблема класифікації емоцій та почуттів у гуманітарних науках

Як психологія, так і лінгвістика фокусуються перш за все на дослідженні функцій емоцій та почуттів у діяльності людини. Однак, незважаючи на існуючі дослідження у цій галузі, стан вивчення та чіткого окреслення емоцій та почуттів, на думку самих науковців, залишається незадовільним та викликає багато питань, сумнівів і протирічч. Зокрема, досі не створено цілісної теорії емоцій та почуттів, що спричиняє певні труднощі для лінгвістів, які вивчають мовні аспекти їх вираження. Однією з таких проблем є різноманітність класифікацій емоцій [6].

Впродовж багатьох століть учені намагаються створити вичерпну класифікацію людських переживань, визначити їх кількість та види. Давньогрецький філософ Аристотель закладає основи класифікації емоцій та почуттів, виділяючи одинадцять основних, на його думку, переживань людини: любов, ненависть, надія, розпач, бажання, відрaza, боязкість, сміливість, гнів, радість, сум [69]. Однак нідерландський філософ Б. Спіноза припускає, що існує стільки видів емоційних переживань, скільки є видів об'єктів, які викликають у людини афекти [92].

В. Вундт стверджує, що у мові немає достатньої кількості слів для позначення усіх емоційних відтінків, бо, на його думку, їх існує понад 50 000. Однак вчений пропонує класифікацію емоцій на основі трьох ключових характеристик, які допомагають систематизувати цю велику кількість емоційних переживань: 1) гедонічний тон (знак емоції) – позитивні чи негативні емоції; 2) готовність до дій – розслаблення чи напруга; 3) рівень активації – спокій або збудження [56].

Деякі дослідники класифікують емоції, поділяючи їх на первинні (базові) та вторинні [75; 84; 90]. Зокрема, П. Екман, який вводить поняття «базових емоцій», вважає, що існує сім, універсальних для усіх людей, емоцій: радість, здивування, гнів, огида, страх, презирство, смуток [75].

Р. Плутчик пояснює, що первинні емоції обмежені в часі та утворюються у відповідь на зовнішні впливи. Вони є базовими емоційними реакціями, що

відповідають на адаптивні виклики. Вторинні емоції – це поєднання первинних емоцій. Вони мають складніший характер і відповідають на більш складні ситуації та стимули [50]. Учений виокремлює вісім первинних емоцій, або чотири пари, кожна з яких пов'язана з певною дією: 1) руйнування (гнів) – захист (страх); 2) прийняття (схвалення) – відкидання (відраза); 3) відтворення (радість) – позбавлення (зневіра); 4) дослідження (очікування) – орієнтація (подив) [90].

В результаті спостережень за мімікою обличчя людей різних національностей, К. Ізард та його однодумці також виокремлюють десять базових емоцій, поділяючи їх на позитивні та негативні: радість, інтерес, горе/страждання, гнів, зневага, відраза, страх, подив, сором, провина. Дослідник вважає, що всі інші емоції є різними комбінаціями базових емоцій [84].

Окрім філософів та психологів, багато лінгвістів також намагаються класифікувати емоційні процеси з лінгвістичної точки зору. Вони, орієнтуючись на особливості мовних одиниць, включають засоби усіх мовних рівнів до категорії емотивності [42; 64; 94].

Польська дослідниця А. Вежбицька класифікує емоції наступним чином: 1) емоції, пов'язані з поганими речами (sadness 'смуток', unhappiness 'нещастя', distress 'горе', sorrow 'сум', grief 'сум', despair 'відчай'); 2) емоції, пов'язані з гарними речами (joy 'радість', happiness 'щастя', contentedness 'задоволеність', pleasure 'задоволення', delight 'захват', excitement 'збудження'); 3) емоції, викликані негативними вчинками інших людей (fury 'ярість', anger 'злість', rage 'лють', wrath 'гнів', madness 'божевілля'); 4) емоції, пов'язані з самооцінкою (remorse 'каяття', guilt 'провина', shame 'сором', humiliation 'приниження', embarrassment 'зніяковілість', pride 'гордість', triumph 'тріумф'); 5) емоції, пов'язані зі ставленням до інших людей (love 'кохання', hate 'ненависть', respect 'повага', pity 'жаль', envy 'заздрість') [94].

Е. Нушикян виділяє три групи емоцій: позитивні, негативні та нейтральні. На думку дослідниці, до позитивних емоцій відносяться радість, ніжність і схвалення. Негативні емоції включають обурення, відчай, образу, гнів, страх,

сором, докір, погрозу, смуток, підозру і зневагу. До нейтральних емоцій Е. Нушикян відносить здивування та іронію, оскільки ці емоції можуть виражати як позитивні, так і негативні аспекти залежно від контексту [42].

С. Шабат-Савка підкреслює, що емоції нерозривно пов'язані з оцінкою тих чи інших явищ або подій, яка може бути як позитивною, так і негативною. Вона вказує на те, що будь-яка подія, явище чи мотив людської діяльності може бути сприйнята і оцінена мовцем з різних точок зору. Ці оцінки, у свою чергу, формують наші емоції, роблячи їх позитивними або негативними [64].

Класифікація емоцій та почуттів у гуманітарних науках залишається складною і дискусійною темою. Незважаючи на численні спроби систематизації, які починаються ще з часів Аристотеля, досі не існує єдиної, вичерпної класифікації. Створення універсальної класифікації емоційних переживань людини є неможливим через різноманіття завдань та цілей лінгвістичних досліджень, які потребують різних підходів до класифікації. Усі згадані у цьому пункті класифікації доповнюють одна одну, а також відображають складність і багатогранність емоційних процесів, що свідчить про важливість подальших досліджень у цій галузі.

1.4 Вербалізація емоцій. Лексичні засоби репрезентації емоцій

Найпотужніше та найповніше людські переживання проявляються саме у мові та мовленні, адже вербальна комунікація передбачає не лише обмін знаннями та інформацією, а й обмін емоціями. Комуніканти описують свої переживання і впливають на емоції та почуття співрозмовників. Відбувається своєрідне взаємозараження переживаннями [28]. Будь-який мовленнєвий акт виникає під впливом емоцій і здійснюється у певному емоційному контексті. Суб'єктивність є невід'ємною складовою комунікативного акту, тому що кожен адресант обирає свої засоби вираження думок та почуттів відповідно до мети спілкування. Отже, емоції відіграють ключову роль у процесі комунікації, оскільки вони значною мірою формують діалог [68].

За О. Селівановою, вербалізація – це «переведення певного змісту, думки у вербальну (словесну) форму природної мови» [97]. Отже, відповідно до цього визначення, вербалізацію емоцій можемо розуміти як процес, під час якого внутрішні переживання та емоційні стани набувають конкретного словесного вираження, передаються за допомогою мовних засобів.

Як зазначає Є. Петренко, у процесі комунікації можна виділити такі способи вербалізації емоцій: безпосередню вербалізацію власних емоційних станів мовця, опосередковану вербалізацію емоцій і метафоричну вербалізацію емоційних станів мовця [47]. Комунікант може висловлювати свої почуття безпосередньо називаючи їх, описувати ситуації, які їх викликали, або ж використовувати образні порівняння, щоб точніше передати глибину своїх переживань [74].

Вербалізація емоцій можлива на усіх мовних рівнях: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, фразеологічному, лексичному. Кожен з цих рівнів має свою систему засобів репрезентації емоцій [67].

Фонетичний рівень мови демонструє найменший потенціал для вираження емоцій. Однак феномен звукосимволізму, що передбачає зв'язок між звуком і значенням, свідчить про те, що фонеми можуть опосередковано впливати на емоційний стан мовця та слухача, викликати певні асоціації та символічні значення, заміщати собою предмет чи дію. Тож, звуки мови не є випадковими, а несуть у собі певну семантичну інформацію. До того ж вербальне вираження емоцій завжди супроводжується зміною інтонації, уповільненням чи пришвидшенням темпу, а також паузами [27].

На морфологічному рівні можливе використання афіксів, ступенів порівняння. Морфеми відіграють важливу роль у формуванні емоційного забарвлення слів. Якщо до емотивно нейтральної кореневої морфеми додати емотивний афікс (наприклад, зменшувально-пестливий), слово набуває нового емоційного відтінку. Використання ступенів порівняння дозволяють мовцю передати власну емоційну оцінку явищам та предметам, що описуються [35].

Синтаксичні засоби вираження емоцій включають використання окличних, питальних, еліптичних, інвертованих речень та вставних конструкцій. Чим сильніші емоції, тим більше структура речення відхиляється від стандартних синтаксичних норм. Наприклад, для вираження подиву часто використовують питальні речення, повтори слів та речень, перервані чи незакінчені синтаксичні конструкції [35].

Фразеологія є важливим елементом мовної картини світу. Фразеологічні одиниці не лише називають явища, але й містять глибоке емоційне навантаження, відбиваючи культурні, історичні та психологічні особливості мовців, їх світосприйняття. І. Кость виділяє два види фразеологічних одиниць, які репрезентують емоції у мові: 1) фразеологізми, у складі яких присутня лексика емоцій, що безпосередньо вказує на певну емоцію; 2) фразеологізми, які не називають емоцію прямо, а передають її за допомогою свого переносного значення та певних образів [24]. У художніх творах фразеологізми відіграють важливу роль не лише у репрезентації емоцій та почуттів, але й у формуванні індивідуального авторського стилю, дозволяючи митцю виразити своє бачення дійсності [25].

Найбільш продуктивним і найглибше вивченим способом об'єктивації емоцій є лексичний. На лексичному рівні категорія емотивності реалізується за допомогою лексем, які називають емоції, виражають емоції (емотиви) та описують емоції (опис жестів, міміки, голосу тощо) [32].

Мовознавець В. Чабаненко, досліджуючи емотивність в українській мові, виявляє два типи емоційних слів: 1) лексеми, які виражають лише емоції, але не мають понятійної основи; 2) лексеми, які виражають одночасно і поняття, і емоції [61]. Пізніше український дослідник пропонує виділити три групи лексичних засобів для передачі емоцій: 1) слова, що називають або характеризують людські емоції; 2) мовні одиниці, які безпосередньо виражають емоції (вигуки); 3) мовні одиниці, які можуть і виражати, і передавати емоційне ставлення мовця до оточуючих предметів та явищ [62].

Доктор філологічних наук Н. Бойко у своїй праці «Вербалізація світу емоцій в українській мові: семантичний аспект» зазначає, що на мовному рівні емоційність переходить у категорію емотивності, закріплюючись і відображаючись переважно у семантиці лексичних одиниць. Тобто, значення слова не обмежується лише його денотатом, а містить у собі ще й додатковий компонент – емоційне навантаження. Дослідниця виділяє окремий клас слів, які мають денотативне значення і номінують емоції та почуття, наприклад: *радість, сум, любов, страх, ненавидіти* тощо. Зазвичай такі лексеми виконують функцію тільки прямої номінації внутрішнього емоційного світу людини і класифікуються як неекспресивні, проте вони мають потенціал для експресивної функції. Н. Бойко пояснює, що при активізації свого глибинного значення, навіть нейтральна лексема може набути експресивної сили в залежності від контексту. Таким чином, слова, що спочатку виконують лише номінативну роль, можуть ставати важливим елементом емоційного вираження, змінюючи свої функціональні параметри й сприймаючись як ключові в експресивному контексті [5].

Цілком підтримуємо твердження мовознавиці М. Кульбацької про те, що починати дослідження лексичних засобів вербалізації емоцій, зокрема здійснювати семантичну категоризацію, варто саме з лексики, яка безпосередньо називає емоції. Такі лексеми найвлучніше передають зміст емоційних понять, їх значення є експліцитними та стабільними. На думку дослідниці, слова, які називають емоції, можна вважати знаками емоцій. Тому, у контексті дослідження емоцій, семантична категоризація цих слів допомагає систематизувати лексику, яка використовується для вираження почуттів, та виявити основні способи, якими мова кодує емоційний досвід [29].

Зважаючи на те, що емоціям притаманна полярність, Н. Бойко та М. Кульбацька у своїх роботах виокремлюють дві протилежні категорії емотивності: позитивну («схвалення») та негативну («несхвалення»), кожна з яких представлена групою лексичних одиниць, що можуть передавати різні аспекти емоційного змісту. Цей зміст включає різноманітні аспекти переживань:

емоційний стан, формування цього стану, емоційний вплив, ставлення до подій або об'єктів, зовнішнє вираження переживань, емоційне оцінювання та якість. Наприклад, слово *задоволення*, може мати безліч аспектів, від «насолоджуватися» до «кайфувати» [5; 29].

Обидві дослідниці також виділяють чотири основні граматичні форми, за допомогою яких номінуються позитивні та негативні емоції. Емоційна лексика представлена не тільки іменниками, які прямо позначають емоції, а й дієсловами, прикметниками та прислівниками. Кожен з цих способів лексичної номінації має свої особливості та дозволяє відобразити різні аспекти емоційного досвіду людини [5; 29].

Емотивна лексика відіграє ключову роль у створенні емоційного зв'язку між автором та читачем, мовцем і слухачем. Зазвичай, позитивно маркована емотивна лексика здатна формувати відповідне позитивне ставлення до почутого або прочитаного, а лексика, що репрезентує негативні емоції, навпаки, змушує співпереживати, або ж викликає відповідні негативні переживання [17]. Такі спостереження підтверджують те, що емотивна лексика слугує не лише для вираження, номінації чи опису емоцій, а й виконує ще одну важливу функцію: впливає на емоційний стан слухача/читача та спонукає його до роздумів щодо прочитаного.

Узагальнюючи усю вище зазначену інформацію, можемо стверджувати, що емоції можуть вербалізуватись засобами усіх рівнів мовної системи, однак найбільшу продуктивність у вираженні емоцій демонструє лексичний рівень. До лексичних засобів відносяться слова, які називають, виражають та описують емоції. Лексичні одиниці, які безпосередньо номінують переживання людини, характеризуються найбільшою стабільністю емотивного значення та полярністю. Емоційний досвід людини може виражатись лексичними одиницями у ролі іменників, прикметників, дієслів та прислівників, що додає гнучкості в передачі різних аспектів емоцій.

Висновки до розділу 1

1. Незважаючи на те, що емоції та почуття є одними з основних та найбільш вивчених понять у психології, підходи до трактування цих явищ вітчизняними та іноземними психологами часто відрізняються, що свідчить про складність та багатогранність цих понять. Одні психологи ототожнюють їх, інші розмежовують. Однак більшість фахівців погоджуються, що емоції та почуття мають низку спільних ознак, які підтверджують, що ці явища є тісно взаємопов'язаними: суб'єктивна забарвленість, полярність, амбівалентність (подвійність), інтенсивність (сильні або слабкі емоції/почуття), тривалість, предметність. Отже, узагальнюючи усі концепції, можна зробити висновок, що емоції й почуття відображають суб'єктивні переживання людини, які виникають внаслідок взаємодії з навколишнім світом і виявляються у різноманітних переживаннях та емоційних реакціях на людей, події чи об'єкти.

2. Сформувавшись у XX столітті як окрема наука, лінгвістика емоцій сьогодні активно розвивається інтегруючи концепції та методології низки гуманітарних наук, зокрема психології та філософії. Пріоритетними завданнями лінгвістики емоцій є глибоке вивчення засобів вираження емоцій на усіх мовних рівнях, їхньої структури, функцій та впливу на процес комунікації. Ця міждисциплінарна галузь має значний потенціал для подальшого розвитку, адже поява все більшої кількості відповідних наукових розвідок сприяє кращому розумінню того, як емоційні стани впливають на вибір мовних засобів, як певні лексичні чи граматичні конструкції формують емоційне забарвлення висловлювань, а також як механізми вербалізації людських переживань відрізняються у кожній культурі. Все більшої актуальності набувають дослідження репрезентації емоцій у межах окремих дискурсів, а також на матеріалах текстів різних стилів.

3. Ціль створити універсальну класифікацію людських переживань, яку ставлять перед собою багато філософів, психологів та лінгвістів, сьогодні вважається недосяжною. Це зумовлено складністю, багатогранністю та динамічністю емоційних процесів, які є результатом взаємодії між фізіологічними, психологічними та соціокультурними факторами. Крім того,

різні наукові підходи до трактування емоцій та цілі досліджень, які зазвичай вимагають специфічних класифікацій, також унеможлиблюють створення всеосяжної класифікації. Зважаючи на цілі нашої наукової розвідки, найбільш доцільним підходом вбачаємо створення класифікації емоцій та почуттів за ознакою полярності, тобто поділ на позитивні, негативні та нейтральні переживання. Такий підхід дозволяє чітко диференціювати емоції, орієнтуючись на їхній оцінний характер, допомагає систематизувати емоції без втрати їхньої глибинної значущості та зосередитись на головних емоційних відтінках, що є ефективним для нашого дослідження.

4. Емоції можуть бути вербалізовані, тобто набувати конкретного мовного вираження, на усіх рівнях мовної системи: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, фразеологічному та лексичному. Кожен з цих рівнів має свої специфічні засоби репрезентації емоцій. Проте саме лексичний рівень вважається найпродуктивнішим для об'єктивації емоцій завдяки здатності лексем безпосередньо номінувати, виражати та описувати емоційні стани. У нашому дослідженні ми зосереджуємося саме на засобах прямої лексичної номінації, адже таким лексичним одиницям характерне найбільш чітке та стабільне значення, а також вони часто є основою для побудови більш складних емоційних висловлювань.

РОЗДІЛ 2

ДИТЯЧИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИСКУРС І МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ У МЕЖАХ ЦЬОГО ДИСКУРСУ

2.1 Поняття дитячого літературного дискурсу та його основні характеристики

Поняття «дискурс» існує уже понад дві тисячі років у значеннях «бесіда», «діалог» чи «міркування», проте лише у середині ХХ століття воно починає широко використовуватись та досліджуватись у лінгвістиці. На це вплинула публікація статті З. Харріса «Аналіз дискурсу» у 1952 році. У цій статті американський лінгвіст і соціолог вперше використовує термін «дискурс» у лінгвістичному контексті, пояснюючи його як «послідовність сказаних або написаних однією чи кількома людьми речень у конкретній ситуації». Таке нове трактування дозволяє лінгвістам вийти за межі аналізу окремих речень і досліджувати мову в більш широкому контексті [77].

У сучасних наукових колах існують різні підходи до вивчення та тлумачення поняття «дискурс», що зумовлено різноманітністю наукових парадигм, цілями досліджень та предметом аналізу [2; 12; 53; 73; 77]. Втім, різні підходи до визначення дискурсу слід сприймати не як взаємовиключні, а, імовірно, як взаємодоповнюючі, адже усі вони дозволяють дослідити дискурс із різних ракурсів [12].

Наприклад, Ф. Бацевич розглядає дискурс як тип комунікативної діяльності, мовленнєвий потік у різних формах (усній, писемній, паралінгвальній). Науковець підкреслює, що дискурс формується у межах конкретного комунікативного контексту, регулюється стратегіями і тактиками учасників комунікації, тематичних і соціокультурних факторів. Залежно від тематики спілкування, дискурс формує різні мовленнєві жанри [2].

К. Серажим розглядає дискурс як «складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-

ситуативними, психологічними та іншими (конституючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо)» [53]. У цьому контексті дискурс є не лише мовним явищем, але й процесом взаємодії знань, уявлень, мети й цінностей учасників комунікації.

Літературний дискурс – один із найстаріших типів дискурсу, який характеризується високим ступенем індивідуалізованості. Проте так було не завжди: раніше письменники були вимушені дотримуватися традицій та канонів, уникаючи демонстрації власного авторського стилю. Нині ж автор відіграє ключову роль у художній комунікації, створюючи тексти, які не лише передають зміст, але й активно впливають на сприйняття читача. З огляду на те, що у такому типі комунікації форма важливіша за зміст, сприйняття тексту читачем полегшується завдяки використанню різних засобів, зокрема ритму та теми. Однією з визначальних рис літературного дискурсу є порушення законів автоматизму звичайної комунікації: художній текст свідомо створюється як багатозначний, відкритий до інтерпретації. У процесі взаємодії з текстом саме читач перетворює його на дискурс, наповнюючи його зміст індивідуальними інтерпретаціями, формуючи власне сприйняття [2].

Інтерес до вивчення дитячої літератури значно зростає наприкінці ХХ століття, коли науковці починають розглядати її не лише як засіб розваги юних читачів, але й як важливий інструмент їхнього розвитку, соціалізації та формування критичного мислення. У 80-х роках ХХ увага дослідників зосереджується на ефективності, а саме функціонально-комунікативному аспекті, дитячих текстів [79–80; 88]. Комунікативно ефективним вважається твір, який точно передає задум автора читачеві, а також досягає певної, попередньо

визначеної, мети (навчити, вплинути на формування світосприйняття, створити певний емоційно-чуттєвий настрій, пробудити асоціації тощо) [43].

Видатний український педагог та письменник В. Сухомлинський пише: «Дитина пізнає світ дивуючись, підліток – захоплюючись і обурюючись, юнак – утверджуючись і одухотворюючись» [57]. Ця цитата влучно підкреслює те, як вікові особливості читачів зумовлюють специфіку відповідної літератури. Педагоги умовно розрізняють чотири вікові етапи у розвитку дітей: 1) дошкільний вік (3–6 років); 2) молодший шкільний вік (6–10 років), 3) середній шкільний вік (від 10–11 до 14–15 років); 4) вік ранньої юності (15–18 років). Кожна вікова група висуває свої вимоги та очікування до сучасної дитячої літератури. Очевидно, що підліток не буде читати те, що цікаво малюкові. Тому, автор дитячих творів повинен стати «ровесником» свого читача [8].

3. Шавіт, досліджуючи семіотичні особливості дитячої літератури, зазначає, що ілюстрації є невід’ємною складовою дитячої книги, підкресливши, що їх недостатня кількість може ускладнювати розуміння тексту дитиною [91]. Діти дошкільного та молодшого шкільного віку легше сприймають написану інформацію, якщо вона супроводжується картинками. Ілюстрації дають можливість дітям осмислити зовнішність персонажів твору, спостерігати за розвитком подій тощо [76]. Починаючи з 11-12 років дітям уже притаманне образне мислення, тому у них немає особливої потреби в ілюстраціях, щоб зрозуміти написане [44].

Визначальними рисами стилю дитячої книги та загалом дитячого літературного дискурсу є: 1) доступність лексики; 2) відсутність хаотичності; 3) послідовність та однозначність сюжету; 4) врахування вікових особливостей дітей; 5) повчальність, мораль; 6) наявність цікавих ілюстрацій; 7) оптимістичність (перемога добра над злом) або драматизм; 8) емоційність [54]; 9) простота та виразність викладу; 10) стисла та лаконічна мова; 11) викликання асоціацій, створення уявлення та образів; 12) апелювання до логічного та емоційного аспектів сприйняття [43].

Варто також зазначити, що однією з найважливіших функцій дитячої літератури є формування моральних орієнтирів юного читача. Автори дитячих творів, усвідомлюючи свою відповідальність, створюють тексти, які не просто розважають, а й навчають і заохочують читачів до роздумів. Дитяча література часто торкається вічних тем: добра і зла, дружби і зради, любові та ненависті. У більшості дитячих історій чітко простежується поділ на позитивних і негативних персонажів. Це спрощує сприйняття інформації для дитини і допомагає їй зрозуміти, які якості є бажаними, а які – ні. Зазвичай автор не називає хто з персонажів хороший, а хто поганий, а дає можливість читачеві самому зробити висновки на основі сюжету, опису характерів та реакцій персонажів на значимі події. Такі стратегії автора розвивають у дитини критичне мислення та здатність до аналізу [89].

Е. Огар вважає, що чим більша дистанція (час, простір, вік, досвід, словниковий запас) між комунікантами, тим потужнішим повинен бути арсенал мовних засобів, які використовує автор у своїх творах, для того, щоб зробити текст максимально зрозумілим для юного читача, зацікавити його та спонукати до активної участі у тексті як формі комунікації. Ба більше, дорослий автор повинен вміти бачити світ у двох вимірах: дитячому та дорослому, вміти мислити та відчувати як дитина [43].

Також у своїй статті мовознавиця зазначає, що найкращою комунікативною стратегією дитячої літератури є стратегія «зваблювання», тобто використання таких мовних засобів, які привертатимуть увагу юних читачів, будуть близькими та характерними їм. До таких засобів належать, наприклад, «неправильні слова», які притаманні дітям дошкільного віку. Діти часто роблять мовленнєві помилки, неправильно утворюють форми слів або конструюють нові, часто вживають слова у невласливих їм значеннях тощо. Використання неологізмів (дитячих новотворів) – одна з найефективніших стратегій зацікавлення читача. Часто авторські неологізми використовуються для називання героїв твору. Традиційним прийомом є також використання слів із зменшувально-пестливими

суфіксами, які допомагають автору створити довірливу атмосферу спілкування з дитиною через літературний текст [43].

Н. Дзюбашина-Мельник у своїй статті згадує ще одну характерну особливість дитячої літератури – використання прийому персоніфікації, тобто надання людських якостей і рис неживим предметам, явищам природи та тваринам. Цей прийом позитивно впливає на сприйняття тексту, адже дитині легко уявити тварин, які розмовляють чи виконують дії, властиві людям. Персоніфікація сприяє розвитку у дитини образного мислення. Порівнюючи себе з різними персонажами, дитина може ідентифікувати себе з ними, переймати їхні якості, вчитися на їхніх помилках, проживати їхні емоції та почуття [13].

Важливу роль у дитячій літературі відграють емоції та почуття, адже одним із головних завдань творів для дітей є формування емоційного інтелекту читача. Емоції не просто доповнюють сюжет, а є його невід’ємною частиною, рушійною силою, яка спонукає персонажів діяти, а читачів – співпереживати [66].

Для дітей, особливо молодшого віку, важливо, щоб емоції персонажів були виражені зрозуміло і просто. Для того, щоб передати юному читачеві емоційний стан персонажів, письменники зазвичай використовують лексичні засоби, які прямо позначають емоції чи якості, наприклад прикметники *веселий, сумний, злий* [13]. Персонажі дитячих літературних творів зазвичай наділені спрощеними, але чітко вираженими рисами, які підкреслюються емоційно забарвленими мовними засобами. Наприклад, емоції героїв часто передаються через емфатичні конструкції та словосполучення, які повторюються у їхньому мовленні, та стають важливою частиною їхнього загального образу. Такі засоби ідентифікують конкретного персонажа, і допомагають дітям легше запам’ятовувати та розуміти героїв, їхні вчинки, розвиток подій у творі [66].

2.2 Сучасна авторська дитяча література як джерело емпіричного матеріалу для дослідження вербалізації емоцій

Сучасна дитяча література відіграє важливу роль у формуванні світогляду підростаючого покоління. Поява нових авторів та їхніх творів, що часто виходять

за межі традиційних жанрів і тематик, відкриває нові перспективи для аналізу лінгвістичних, культурологічних та психологічних аспектів дитячої літератури [37].

Для проведення порівняльного аналізу лексичних засобів вербалізації емоцій та почуттів у дитячому літературному дискурсі на початку XXI століття нами було обрано два сучасних дитячих твори: українську казку-повість Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та англomовний твір Г. Вебб «Найсумніше кошеля». Тому, вважаємо, що варто спочатку розглянути кожен твір детальніше.

Г. Вдовиченко – сучасна українська письменниця, журналістка, авторка книжок для дітей та дорослих. Її творчість гармонійно поєднує національні традиції з модерними елементами, створюючи яскраві образи та емоційно насичені сюжети [49].

У 2008 році Г. Вдовиченко пише свій перший роман «Пів'яблука», який одразу ж привертає увагу читачів та літературних критиків. Цей твір, як і усі наступні, демонструє вміння авторки створювати яскраві, багатогранні образи та захоплюючі сюжети, які поєднують у собі реалістичність та елементи фантастики. Відтоді письменниця публікує багато художніх творів, серед яких романи для дорослих («Замок Гербургів», «Тамдевін», «Хто такий Ігор?», «Бора», «Купальниця», «Інші пів'яблука», Маріупольський процес», «Найважливіше – наприкінці»), дитячі книги («Мишкові миші», «Засинай. Прокидайся», «Ліга непарних шкарпеток», «36 і 6 котів», «36 і 6 котів-детективів», «36 і 6 котів-компаньйонів», «36 і 6 котів-рятувальників» та інші), оповідання («Брат», «Княгиня та вогняна саламандра», «Повернення до Матроської тиші» та інші). Г. Вдовиченко – лауреат багатьох літературних премій, серед яких: «Коронація слова», «Книжкове Левеня», «Вибір видавців» [49].

Одним із яскравих прикладів дитячої прози Г. Вдовиченко є серія книг-бестселерів «36 і 6 котів», до якої входить 4 книжки: «36 і 6 котів: вусато-хвостата історія для дітей» (2015), «36 і 6 котів-детективів» (2017), «36 і котів-

компаньйонів» (2019), «36 і 6 котів-рятувальників» (2021). У цій серії книг авторка створила захопливий світ, населений великою родиною котів. Г. Вдовиченко розділяє котів на кілька «тематичних» груп: підвальні коти, хавчики, жоржинки, кольорові, танцюристи, коти з сусідньої брами та малюки. Кожен із них отримує унікальне ім'я, що одразу приваблює та зацікавлює юних читачів. Імена котів – Хавчик, Сплюх, Бубуляк, Хук, Ковбасюк, Ля Сосис, Сордель, Бровко, Пушинка, Хвостуля, Робокот та інші – втілюють їхні риси характеру, звички або зовнішність. Наприклад, Сордель отримав таке ім'я через постійне бажання поїсти щось смачне, Хвостуля – завдяки майстерності володіння своїм хвостом, Бровко – через його виразні та широкі брови. Саме завдяки цим іменам кожен персонаж стає ближчим до читача, його легко запам'ятати та уявити, що особливо важливо для дитячої аудиторії [41].

«36 і 6 котів-компаньйонів» – третя книга серії «36 і 6 котів», продовження популярної історії про котів, їхні пригоди та досягнення. Ця казка-повість для читачів молодшого шкільного віку, як і усі з цієї серії, побудована на основі яскравих образів, цікавих пригод і гумору [49].

У книзі «36 і 6 котів-компаньйонів» читачі знову зустрічаються з улюбленим котячим товариством, яке тепер живе у затишному будинку разом із сусідами-собаками. Кожен персонаж зайнятий важливими справами: хтось працює, хтось співає, хтось займається творчістю, ще хтось готує їсти. Але на загальних зборах з'ясовується, що не всі мешканці будинку використовують свій час з користю. Виявляється, що молодші кошенята від бездіяльності вдаються до небезпечних розваг, про що повідомляє собача сторона. Усі присутні на зборах вирішують спрямувати енергію кошенят у корисне русло, запропонувавши їм стати волонтерами у будинку для літніх людей «Погідна осінь», де мешкають самотні бабусі й дідусі. Старші коти вирішують, що компанія активних і талановитих кошенят стане для стареньких джерелом радості та підтримки [100].

У будинку для літніх людей кошенята знайомляться з новими цікавими персонажами: колишньою акторкою Віолою Вольською та колишнім футболістом Павлом Павловичем. Ці двоє немолодих, але енергійних людей

надихають хвостатих своїми мріями та невтомною жагою до життя. Віола Вольська організовує театральний гурток для котів, де вони зможуть розкрити свої таланти. Павло Павлович натомість починає навчати кошенят футболу, відкриваючи в них спортивний потенціал. Акторські репетиції та футбольні тренування починають подобатись, спочатку скептично налаштованим, кошеняткам, і згуртовують усіх героїв книги. Кошенята розтоплюють льодяне серце Павла Павловича, та стають справжніми друзями усім мешканцям будинку «Погідна осінь» [100].

У чому ж особливість казки-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» та індивідуального стилю дитячих творів Г. Вдовиченко загалом? Письменниця поєднує розважальний сюжет з глибокими аксіологічними темами, які допомагають формувати моральні цінності у юних читачів. У творі дорослі коти символізують різноманітні типи особистостей із власними чеснотами й недоліками, тоді як маленькі кошенята уособлюють справжню дитячу компанію: невгамовні, вигадливі, сповнені енергії та відкриті до пізнання світу. Через їхню грайливу поведінку й бешкетні пригоди авторка майстерно показує різні моделі поведінки та реакції на них, які діти можуть легко осмислити. Книга не лише розважає, але й виконує важливу освітню місію, сприяючи розвитку емоційного, когнітивного та творчого потенціалу юних читачів [40].

Важливу роль у сприйнятті книги відіграють ілюстрації Н. Гайди, які вдало доповнюють текст. Завдяки ілюстраціям юний читач може побачити кожного персонажа, слідкувати за описаними подіями, а не лише уявляти їх [76].

Одною з небагатьох дослідників, хто ретельно досліджує мовні особливості дитячих творів Г. Вдовиченко є Л. Непоп-Айдачич. У своїй статті «Дитячий дивосвіт неологізмів Галини Вдовиченко» мовознавиця детально проаналізувала авторські неологізми у творах Г. Вдовиченко. Зокрема, у казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів», дослідниця виокремлює декілька характерних особливостей, які свідчать про здатність письменниці вміло створювати яскравий лексичний простір, який зацікавлює як дітей, так і дорослих. Л. Непоп-Айдачич звертає увагу на те, що письменниця використовує багатий лексичний

арсенал, зокрема суспільно-політичну, кулінарну, музичну, зоологічну, географічну й театральну термінологію. У творі гармонійно співіснують як загальноповжиті слова, так і просторіччя, діалектизми та навіть суржик. Це не лише збагачує текст, але й створює атмосферу живого та реалістичного спілкування, до якого звикли сучасні діти. Письменниця активно використовує авторські неологізми, які створюють унікальний мовний стиль і сприяють розвитку фантазії дітей [41].

Г. Вебб – одна з найулюбленіших дитячих письменниць Великої Британії. За свою письменницьку кар'єру, яка й досі продовжується, Г. Вебб уже створила понад 150 книг для дітей. Книги письменниці перекладені багатьма мовами, зокрема й українською [78].

До початку кар'єри письменниці, Г. Вебб працює редакторкою у дитячому видавництві «Scholastic Children's Books». Саме під час роботи у цьому видавництві вона пише свою першу книгу для дітей – «Becky's Terrible Term», яка стає частиною серії книг про трійнят «Triplets». Після успіху першої книги, британська письменниця починає створювати цілі серії дитячих книг: «Animal Stories», «Animal magic», «Emily Feather», «Lily», «Magic Molly», «Magical Venice», «Maisie Hitchens», «Wintry Tales», «My Naughty Little Puppy» та інші. Найчастіше головні герої дитячих книг письменниці – тварини, переважно собаки та коти, у частині творів – дорослі, діти, або казкові істоти, але тварини в них також займають важливе місце [78].

Особливе місце у творчості Г. Вебб займає серія книг, для дітей 6-10 років, «Animal Stories», також відома як «Pet Rescue Adventures». Письменниця розповідає, що на ці історії її надихнули власні домашні улюбленці, спогади з дитинства, та реальні ситуації з газет чи з життя її знайомих. Кожна повість цієї серії розповідає про пригоди певної тварини, яка опиняється у скрутній ситуації. Такий підхід дозволяє авторці звертатися до емоцій дітей, вчити їх співчуттю. Через історії тварин Г. Вебб піднімає важливі теми, такі як дружба, самотність, відповідальність, повага та взаємодопомога. Як зазначає сама письменниця у одному з інтерв'ю, історії про тварин дають змогу легше зрозуміти читачеві різні

проблеми, страхи та переживання, оскільки вони представлені не в людському, а у тваринному образі, що створює менше напруження для читача. Тварини стають для маленьких читачів своєрідними дзеркалами, допомагаючи їм пізнавати самих себе та світ довкола. До того ж у світі тварин багато загадковості, яка захоплює дітей [87].

Для дослідження лексичних засобів вербалізації емоцій та почуттів у сучасному дитячому літературному дискурсі, було обрано одну із книг серії «Animal Stories» – повість «Найсумніше кошеня».

Сюжет повісті розгортається навколо кошеняти Сілкі, яке сім'я Хейлі вирішує забрати з притулку для тварин. Подруга Хейлі, Айла, завжди мріяла про домашнього улюбленця і, дізнавшись про появу Сілкі, відчуває легку заздрість, але водночас дуже рада за подругу та врятоване кошеня. Однак не всі у новому домі раді появі Сілкі. Старший кіт Пікл, який давно живе у родині й вважає себе господарем будинку, сприймає кошеня як загрозу та починає поводитися агресивно. Його шипіння та напади лякають Сілкі, через що маленьке кошеня постійно налякане та сумне. Айлі дуже шкода нового домашнього улюбленця подруги. Одного разу, сім'я Хейлі їде у гості, а Айла пропонує попіклуватись про котів. Тоді вона впевнюється в тому, наскільки сильно Сілкі боїться Пікла та як грубо Пікл поводить з кошеням. Після цього кошеня втікає до Айли додому. Дівчинка розуміє, що вона повинна розповісти подрузі яка Сілкі нещасна у її домі. Кінцівка книги є важливою для морального виховання юного читача. Хейлі, хоч і засмучена, але усвідомлює, що для Сілкі буде краще жити у домі Айли, де їй ніщо та ніхто не загрожуватиме [101].

Повість «Найсумніше кошеня» навчає дітей відповідальності за тих, кого приручили, розуміння їхніх потреб та важливості ухвалення правильних рішень, навіть якщо це важко. Письменниця порушує у цій книзі питання адаптації тварини у новій сім'ї, відповідального ставлення до домашніх улюбленців, а також розуміння емоцій та почуттів – як людей, так і тварин. Історія допомагає дітям розвивати співчуття, адже письменниця дуже детально описує весь спектр емоцій та почуттів, які відчуває кожен персонаж. Твори Г. Вебб загалом мають

важливий емоційний і моральний компонент, завдяки чому здобули популярність серед юних читачів у всьому світі.

2.3 «Емотивність» як категорія художнього тексту

Емоції та почуття, які є психологічною категорією, трансформуються у мові в емотивність – лінгвістичну категорію, яка охоплює усі мовні засоби вербалізації переживань [59].

Сьогодні дослідження категорії емотивності стає все більш актуальним серед мовознавців. Дослідники вивчають цю категорію на різних мовних та мовленнєвих рівнях: фонетичному, морфологічному, лексичному, фразеологічному, граматичному, синтаксичному, текстовому, семантичному, стилістичному [4; 9; 11; 23; 28; 36; 39; 45; 66].

Попри те, що дослідники й досі часто використовують поняття «емоційність» та «емотивність» як синоніми через їхній зв'язок із емоціями, у лінгвістичних дослідженнях їх все ж варто розмежовувати. Емоційність розглядається переважно у контексті психології та стосується здатності людини переживати та виражати емоції. Сюди можна віднести емоційні реакції на різні життєві ситуації, внутрішні стани людини та акти поведінки пов'язані з тією чи іншою емоцією. Натомість емотивність – категорія, що стосується мовних засобів, які використовуються для передачі емоційних станів. У вузькому розумінні засобами вираження емотивності є лише ті мовні одиниці, які безпосередньо виражають емоції, тоді як у широкому розумінні ця категорія включає як засоби вираження, так і засоби прямої лексичної номінації емоцій [18].

С. Шабат-Савка зазначає, що емоційність у мові відображає стан і поведінку людини в конкретний момент усного спілкування, яке є живим та динамічним. Коли людина розмовляє, її емоції впливають на те, як вона висловлюється в конкретний момент, і це додає особливого забарвлення мовленню. Емотивність, на думку дослідниці, – це складна категорія, яка відображає не лише об'єктивні аспекти мови (наприклад, інформацію чи факти), але й суб'єктивні – особисте

ставлення, почуття, емоційні переживання мовця. Тобто емотивність, за С. Шабат-Савкою, – це не просто прояв емоцій, а ціла система, яка показує, як людина передає свої почуття через висловлювання, впливаючи на його зміст і сприйняття [64].

О. Селіванова у «Термінологічній енциклопедії» пропонує такі визначення поняття «емотивність»: 1) «складник конотативного компонента у семантичній структурі мовної одиниці, який репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного. Е. може формувати й денотат значення слова, що створює суперечність у розгляді денотата й конотата у встановленні межі між ними (наприклад, емоційна лексика мови)»; 2) «текстова категорія, підпорядкована інформативності або модальності, яка виражає емоційне ставлення адресанта (автора), його функції у тексті, дійових осіб, імовірні емоції реального чи модельованого авторською свідомістю гіпотетичного читача щодо описуваних подій, явищ, персонажів, їхньої поведінки й актуалізується за допомогою емоційно заряджених текстових компонентів (емоціогенних маркерів)» [97].

В. Чабаненко у своїй монографії «Стилістика експресивних засобів української мови» стверджує, що емотивна функція мови проявляється у будь-якому комунікативному акті, коли людина виражає свої почуття, своє ставлення до подій чи інших людей, коли описує свій стан, або коли хоче викликати певну емоційну реакцію свого співбесідника [62].

Вербалізація почуттів у текстах різних жанрів, зокрема художнього, досі є недостатньо студійованим аспектом лінгвістичної теорії емоцій. Проте саме художня література містить безліч засобів інтерпретації переживань, які є специфічними для кожної мови та культури [9].

М. Степанюк трактує емотивність як «одну з текстових категорій, яка слугує засобом вираження ставлення автора та персонажів тексту до дійсності, що змальовується в тексті». Також дослідниця вбачає зв'язок між емоційністю та емотивністю, зазначаючи, що емоційність завжди присутня у мовленнєвій діяльності людини та закріплюється у значенні слів. Тому, аналізуючи мову тексту, важливо звертати увагу не тільки на логіко-предметну семантику, а й на

емотивну семантику. Це допоможе зрозуміти, які саме емоції автор намагається передати читачеві [56].

Емотивність у тексті проявляється через комбінацію текстових компонентів, що прямо або опосередковано виражають емоції автора та моделюють ймовірні емоційні реакції читача. Ці текстові компоненти можуть бути окремим словами, фразами чи реченнями, які мають емотивне навантаження [9].

Емотивність є однією з головних характеристик художнього тексту, відображаючи емоційну складову мовних виразів. Ця властивість художнього тексту дозволяє автору не лише розповісти історію, а й допомагає розкрити емоційне ставлення автора до описаних подій, явищ, персонажів і їхньої поведінки, викликати переживання щодо прочитаного у самого читача, змусити його співпереживати героям, замислитись над важливими питаннями [10].

Цей потужний інструмент, який письменники використовують для того, щоб читач повноцінно прожив описані події та отримав певний емоційний досвід, має дві основні складові: план змісту та план вираження. З одного боку, емотивний зміст включає емоційні елементи (емотеми), які входять до загального когнітивного змісту тексту, тобто частини, яка відповідає за знання та інформацію. З іншого боку, цей зміст відображає прагматичні стратегії автора, спрямовані на передачу певних емоцій та вплив на читача, щоб він зазнав естетичної насолоди від прочитаного. У плані вираження емотивність проявляється через конкретні мовні та текстові засоби, які вербалізують емоції автора, та його персонажів та відображають багаторівневий емотивний зміст. [23].

Вважається, що дитяча література повинна виховувати, навчати, розвивати та формувати естетичний смак юних читачів. Проте ключовою вимогою, яку висувають діти до літератури, є отримання задоволення від читання. Емотивність, у цьому контексті, виступає базовим елементом, який сприяє залученню дитячої уваги та створенню емоційного зв'язку між читачем і

текстом. Якщо твору бракує емотивності, він не зможе викликати повного розуміння, задоволення чи захвату у юних читачів [66].

Отже, за нашими спостереженнями, емотивність – це виключно лінгвістична категорія, що слугує важливим засобом актуалізації переживань. Вона охоплює усі рівні мови та вербалізує світ почуттів через специфічні мовні та текстові засоби, які передають як об'єктивну інформацію, так і суб'єктивні емоційні стани. Будучи однією з головних характеристик художнього тексту, емотивність виступає важливим засобом передачі емоцій автора та персонажів його твору, й водночас впливу на читача.

Висновки до розділу 2

1. Зважаючи на усі вище згадані визначення та напрацювання дослідників, під поняттям «дитячий літературний дискурс» розуміємо: 1) специфічну форму комунікації, що здійснюється через художні тексти, а також регулюється стратегіями і тактиками автора; 2) сукупність текстів, призначених для юної аудиторії, які поєднують у собі художньо-комунікативну взаємодію між автором і читачем, орієнтовану на вікові, психологічні та когнітивні особливості дітей. Такому дискурсу притаманна низка специфічних характеристик та прийомів, спрямованих на досягнення розважальної, естетичної, навчальної та виховної мети: доступність та простота викладу, емоційність, врахування вікових особливостей аудиторії, послідовність сюжету, моральна наповненість, оптимістичність або драматизм, а також використання ілюстрацій для полегшення сприйняття тексту дітьми, особливо дошкільного віку.

2. Казка-повість Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та повість Г. Вебб «Найсумніше кошеня» є яскравими прикладами сучасної дитячої літератури, яка характеризується емоційно насиченими сюжетами, підняттям актуальних тем та захопливими персонажами. Головна тема обох творів – стосунки між людьми та тваринами. Автори вміло використовують мову для передачі почуттів та емоцій персонажів, створюючи цікаві та реалістичні образи. Вибір цих дитячих творів дає нам можливість порівняти сучасну українську та

англомовну дитячу літературу, виявити спільні та відмінні риси вербалізації емоцій у двох мовних та культурних середовищах. Незважаючи на успішну кар'єру обох письменниць та популярність їхніх творів, творчість Г. Вдовиченко недостатньо студійована у лінгвістиці, а повість Г. Вебб «Найсумніше кошеня» взагалі не була об'єктом наукових розвідок. Тому, вважаємо, що дослідження лексичних засобів вербалізації емоцій та почуттів на матеріалі цих книг дозволяє нам зробити новий внесок у вивчення сучасної дитячої літератури.

3. Емотивність, яка є виключно лінгвістичною категорією, у художньому тексті виконує надзвичайно важливу функцію: вона не лише розкриває почуття персонажів, а й допомагає автору встановити емоційний зв'язок із читачем, викликаючи у нього співпереживання, занурення в сюжет та осмислення описаних подій. Це досягається через багатий арсенал мовних засобів, що включають емотивно забарвлені слова, фрази, синтаксичні конструкції, стилістичні засоби та навіть загальну композицію твору. Особливо важливою емотивність є у дитячих творах, де вона відіграє роль не лише в передачі інформації, певної історії, а й у формуванні емоційного досвіду юних читачів. Через емоції, які описуються у тексті, діти навчаються розуміти почуття інших, розпізнавати свої емоції, розвивати уяву та емпатію. Тому, емотивність є одним із ключових інструментів автора, який прагне зацікавити юного читача та вплинути на його становлення як особистості.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ У СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

3.1 Лексико-семантичні засоби вербалізації емоцій та почуттів у казці-повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів»

Феномен Г. Вдовиченко у дитячій літературі полягає у вмінні авторки задовольнити усі потреби юного читача: яскраві ілюстрації; цікавий розважальний сюжет; персонажі, які запам'ятовуються; вдало використаний гумор; порушення важливих соціальних тем; ненав'язливий виховний аспект. Письменниця делікатно вводить у сюжет теми дружби, взаємодопомоги, поваги до старших, відповідальності за свої вчинки. Крім того, її книги сприяють розвитку у дітей уяви, мовлення та емпатії [40].

Казка-повість Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» – це не просто цікава історія про пригоди котів, а й цінний матеріал для лінгвістичних досліджень. Українська письменниця створює яскраві та цікаві образи, використовує «живу» та невимушену мову, яка легко сприймається юною аудиторією. Книга пронизана різними засобами виразності, зокрема епітетами, порівняннями, метафорами, неологізмами тощо [41].

Лексичний арсенал твору надзвичайно широкий, тому дозволяє нам виявити значну кількість лексичних засобів, які авторка використовує для вербалізації емоцій та почуттів її персонажів. Адже кожен герой відчуває полярні, тобто як позитивні, так і негативні, емоції та почуття впродовж усього твору [5; 29]. Проте у нашій науковій розвідці також проаналізовано лексичні засоби вербалізації нейтральних емоцій, про існування яких стверджує Е. Нушикян. Здивування та іронія, на думку дослідниці, є нейтральними емоціями і можуть бути спричинені як негативними, так і позитивними факторами [42].

Семантичний аналіз усіх виокремлених лексичних одиниць, за допомогою яких Г. Вдовиченко вербалізує 27 (100%) емоцій та почуттів персонажів, у казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» демонструє, що у творі домінує сфера

негативних емоційних станів та почуттів (17 емоцій, 63%). Позитивних емоційних станів та почуттів номіновано значно менше (9 емоцій, 33,3%). Також виявлено одну нейтральну емоцію, що становить 3,7% від усіх вербалізованих у творі.

Отже, за допомогою засобів прямої лексичної номінації, Г. Вдовиченко вербалізує 17 негативних емоцій: напруження, невдоволення, обурення, сором, гнів, лють, злість, роздратування, огида, жаль, сум, хвилювання, страх, туга, образа, біль, розчарування.

Розглянемо детальніше у яких контекстах було вербалізовано ці переживання та чи справді семантика лексичних засобів свідчить про негативну оцінку, персонажами казки-повісті, подій та інших персонажів [64]:

(1) *Напруження зростає; Щоб уникнути напруження й імовірних провокацій, погоджуються собаки; Зібрана, напружена, очі горять, шкірою пробігає нервові посмикування; Та он же попереду видніють їхні напружені потилиці.*

У групі (1) прикладів з твору, лексеми *напруження* та *напружений* безпосередньо номінують негативну емоцію напруження, яку відчують головні герої твору. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *напруження*, ім., ‘нервові збудження, сильне хвилювання’ [95]; *напружений*, прикм., ‘нервово збуджений’ [95].

(2) *За п'ять хвилин до початку під незадоволені собачі погляди ввійшли кішечки-жоржинки, всі восьмеро одна за одною: Іветта, Лізетта, Мюзетта, Жанетта, Жоржетта, Кларетта і Колетта з Марієттою.*

У реченні (2) лексема *незадоволений* номінує негативну емоцію невдоволення. Словникова дефініція підтверджує доречність використання саме такої лексеми: *незадоволений*, прикм., ‘який відчуває незадоволення ким-, чим-небудь’ [95].

(3) – *А ми хіба не з роботи? – обурився Базікало Чорний Джек; – Про інші запитали! – обурився Клаповух; – Не зміг? – обурився Пав-Павич; – Що, так і поїдемо? Без розпізнавальних знаків? – обурився Кутузов; На котячій стороні*

тим часом розходився з обуреною промовою Коментатор-Чорний кіт; Баронеса обурено фиркнула: номер її особистого телефону на колективній візитівці; Ті здивовано підвели голови від піци, а тоді обурено в кілька голосів і одночасно: – Яке!.

У групі (3) прикладів з твору, лексеми *обурюватися*, *обурений*, *обурено* безпосередньо номінують негативне почуття обурення, яке відчують головні герої казки-повісті. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *обурюватися*, дієсл., ‘виражати почуття гніву, незадоволення, роздратування’ [95]; *обурений*, прикм., ‘сповнений почуття обурення’ [95]; *обурено*, присл., ‘відчуючи почуття обурення’ [95].

(4) На місце для виступів, де тупцями присоромлені кошенята, вистригнуло цуценя.

У прикладі (4) авторка використовує лексему *присоромлений* для номінації негативної емоції сорому, яка свідчить про незадоволення персонажів собою, а також відчуття невідповідності очікуванням інших. Це підтверджується словниковою дефініцією цієї лексичної одиниці: *присоромлений*, прикм., ‘який відчуває сором, зніяковіння, збентеження’ [95].

(5) – Ви б краще про свою репутацію подумали! – розсердилася Пушинка; Дід чогось розсердився; – А я ні! – розсердився Степко; Одного разу я так розгнівалася на Пушинку, так розлюtilася, що запхала їй у пуанти гудзики [100].

У групі (5) прикладів з твору, лексеми *розсердитися*, *розгніватися* вербалізують емоцію гніву, яка належить до негативних емоцій та характеризує реакцію персонажів на несправедливість або ситуацію, яка їх обурює. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *розсердитися*, дієсл., ‘відчути роздратування, обурення, гнів’ [95]; *розгніватися*, дієсл., ‘прийти в стан гніву, роздратування; розсердитися’ [95].

(6) Одного разу я так розгнівалася на Пушинку, так розлюtilася, що запхала їй у пуанти гудзики.

У прикладі (6) авторка використовує лексичний засіб прямої номінації *розлютитися*, що позначає сильне негативне почуття люті, підкреслюючи глибоке роздратування персонажа. Про це свідчить словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *розлютитися*, дієсл., ‘стати дуже роздратованим, лютим, озлобленим; сильно розсердитися, розгніватися’ [95].

(7) *Розізлився не на жарт.*

У прикладі (7) авторка використовує лексему *розізлитися* безпосередньо номінуючи почуття злості. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *розізлитися*, дієсл., ‘виявити почуття злості’ [95].

(8) *Його добряче дратував цей дід; Ото нервовий дід; – І то неабиякий, щоб ви знали, футболіст! – розсердився Куртяк.*

У групі (8) прикладів з твору, авторка використовує лексеми *дратувати*, *нервовий*, *розсердитися* для вербалізації різних відтінків емоції роздратування, яка належить до негативних емоцій та характеризує реакцію персонажів на недобррозичливе ставлення до іншого персонажа. Лексична одиниця *розсердитися*, яка зазвичай вербалізує емоцію гніву, у поданому контексті вербалізує емоцію роздратування, яку відчуває персонаж твору, через невизнання іншими його професійності. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *дратувати*, дієсл., ‘викликати почуття незадоволення, досади, гніву, злості; роздратовувати, злити’ [95]; *нервовий*, прикм., ‘який викликає хвилювання, роздратування’ [95]; *розсердитися*, дієсл., ‘відчути роздратування, обурення, гнів’ [95].

(9) *Все решта – суцільний негатив і відраза; Придивився – і скривився. На морді намалювалася відраза.*

Лексема *відраза* у групі (9) прикладів, виокремлених із твору, безпосередньо номінує почуття відрази. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *відраза*, ім., ‘почуття огиди, неприйняття, ворожнечі до кого-, чого-небудь’ [95].

(10) – *Ах, як шкода! Як шкода.*

У прикладі (10) авторка використовує лексему *шкода*, вербалізуючи почуття жалості. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *шкода, присудк. сл.*, ‘про почуття жалю, скорботи, печалі, туги, смутку’ [95].

(11) – *Тепер – сум! – командувала Вольська; – Як сумно; Радісно і сумно водночас, бо кожен згадав про своє; – А я ж нічого не знав, – скрушно вів далі Ля Сосис.*

У групі (11) прикладів з твору, лексеми *сум*, *сумно*, *скрушно* вербалізують негативну емоцію суму, яку довелось зобразити персонажу, а також яка характеризує важкий настрій персонажів, спричинений сумними подіями та спогадами. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *сум, ім.*, ‘невеселий, важкий настрій, спричинений горем, невдачею і т. ін.; смуток, журба’ [95]; *сумно, присудк. сл.*, ‘про почуття суму, журби або туги за ким-, чим-небудь; тужно, журно’ [95]; *скрушно, присл.*, ‘відчуваючи сум, журбу’ [95].

(12) *Від хвилювання Віола Вольська знову почала все забувати; Режисерку-постановницю охопило ще більше хвилювання; Усі хвилюються, всі напередодні готувалися; Ще ніколи коти не чули, щоб тренерський голос так схвилювано вібрував; – Дивіться! Дивіться уважно! – Бубуляк нервово міряв кроками запрошення узбіччя; Віола Вольська не знаходила собі місця, сновигала в своїй кімнаті від вікна до дверей і назад, нервово стискаючи пальці.*

У групі (12) прикладів з твору, лексеми *хвилювання*, *хвилюватися*, *схвилювано*, *нервово* вербалізують негативну емоцію хвилювання, яку відчувають персонажі у напружених ситуаціях. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *хвилювання, ім.*, ‘нервові збудження, стан неспокою, зумовлені страхом, радістю, тривогою, чеканням’ [95]; *хвилюватися, дієсл.*, ‘бути збудженим, занепокоєним; турбуватися’ [95]; *схвилювано, присл.*, ‘відчуваючи тривогу, занепокоєння, хвилювання’ [95]; *нервово, присл.*, ‘збуджено, роздратовано, занепокоєно’ [95].

(13) – *Ми боїмося публічних виступів; Боїтеся, то не їдьте; Боявся, що коли розплющить, усе виявиться сном; Але ж налякався, мабуть, добряче; Хоч і*

страшно всім: Іветті, Лізетті, Мюзетті, Жанетті, Жоржетті, Кларетті. І Колетті з Марієттою. Всім до єдиної *страшно*.

У групі (13) прикладів з твору, лексичні одиниці *боятися*, *налякатися*, *страшно* вербалізують емоцію страху, яка належить до негативних емоцій і пов'язана з небезпекою або невпевненістю у певних ситуаціях. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексем: *боятися*, дієсл., 'відчувати страх перед ким-, чим-небудь' [95]; *налякатися*, дієсл., 'відчути переляк, страх; злякатися' [95]; *страшно*, присудк. сл., 'хто-небудь відчуває страх, боязнь' [95].

(14) *Бровчик продемонстрував бровасту хвилю туги.*

У прикладі (14) авторка використовує лексему *туга*, яка безпосередньо номінує почуття туги. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *туга*, ім., 'почуття глибокого жалю; важкий настрій, переживання, спричинені якимсь горем, невдачею і т. ін.; журба, сум' [95].

(15) – *Обідилась... – висунув версію Кутузов; – А ти що, образилась, Баронесо? Я ж нікому візитівок не давав, окрім пані директорки; Як образливо і боляче; Він забув про образу, про те, що його виганяли з поля на тренуванні, забув, що футбол – не його стихія.*

У групі (15) прикладів з твору, лексичні одиниці *ображатися*, *образливо*, *образа* вербалізують емоцію образи, яку персонажі твору відчувають у відповідь на несправедливість або зневажливе ставлення. Словникові дефініції використаних лексем підтверджують пряму номінацію емоції образи: *ображатися*, дієсл., 'відчувати образу; приймати щось за образу' [95]; *образливо*, присудк. сл., 'хтось відчуває образу' [95]; *образа*, ім., 'почуття гіркоти, досади, викликане в кого-небудь чиймсь зневажливим словом, негарним вчинком' [95]. Також для вербалізації емоції образи, авторка використовує специфічну лексичну одиницю *обідилась*, яка є калькою з російської мови, та відповідає українській лексемі *образилась*.

(16) *Як образливо і боляче.*

У прикладі (16) авторка використовує лексичну одиницю *боляче*, номінуючи почуття болю. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *боляче, присудк. сл.*, ‘хтось відчуває гіркі, тяжкі почуття, смуток, сум, душевний біль’ [95].

(17) – *Не буде з тебе футболіста... – тренер не приховував розчарування.*

У прикладі (17) авторка використовує лексичну одиницю *розчарування*, безпосередньо номінуючи почуття розчарування. Так авторка передає емоційний стан персонажа, спричинений тим, що його очікування не справдилися. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексичної одиниці: *розчарування, ім.*, ‘почуття невдоволення ким-, чим-небудь, зневіра в когось, чомусь’ [95].

Порівняно з негативними, позитивних емоцій вербалізовано у творі значно менше – 9: задоволення, радість, піднесення, захоплення, утіха, хвилювання (приємне), щастя, любов, розчуленість.

Розглянемо детальніше які лексичні засоби використовує Г. Вдовиченко у казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» для вербалізації кожної позитивної емоції:

(18) *Юрбою завалилися коти-хавчики, морди задоволені, відразу видно: нарешилі ситі; Коти задоволено перезирнулися: бабусі й дідусі робили свої вправи на викошеній траві стадіону.*

У групі (18) прикладів з тексту, авторка використовує лексеми *задоволений*, *задоволено* номінуючи почуття задоволення, яке відчувають персонажі твору отримуючи бажане, або спостерігаючи за приємними для них подіями. Про це свідчать і словникові дефініції цих лексичних одиниць: *задоволений, прикм.*, ‘який відчуває почуття задоволення, вдоволений, задовольнився чим-небудь’ [95]; *задоволено, присл.*, ‘відчуваючи задоволення’ [95]

(19) – *Так у нас цього добра скільки хочеш! – зрадів Безжурний Кім Гарольд Перший; – Упізнали? – зраділа бабуся; – О, справді? – зраділа бабуся; – Справді?! – зрадів Круть; – Безвихідних ситуацій не буває! Вихід завжди є! – радів Куртяк, спостерігаючи, як жваво коти надягали футбольну форму; Зчинився радісний гомін, коти вдоволено зареготали, заплескали: *браво!*; – *Зобразіть радість!* –*

пропонувала пані Вольська черговому претенденту; Радість крізь сльози, таке теж трапляється; – Відчуйте радість від того, що вийшли на поле!.. – піднесено бринів голос тренера. – Відчуваєте радість?; – Я чую радість. Чую піднесення; Затрималися на кілька хвилин, проте сідали до салону з вигуками радості; Невже радість так суттєво покращує пам'ять?; Радісно і сумно водночас, бо кожен згадав про своє; А до неї вже бігли, радісно вітаючи, Ля Сосис і Беркиць.

У групі (19) прикладів з тексту, авторка використовує лексеми *зрадіти, радіти, радісний, радість, радісно*, безпосередньо номінуючи позитивну емоцію радості, яку провокують приємні для персонажів події. Про це свідчать і словникові дефініції цих лексичних одиниць: *зрадіти, дієсл.*, ‘відчути радість з приводу чого-небудь’ [95]; *радіти, дієсл.*, ‘відчувати радість з приводу чого-небудь’ [95]; *радісний, прикм.*, ‘який відчуває радість з приводу чого-небудь’ [95]; *радість, ім.*, ‘Почуття задоволення, втіха, приємність’ [95].

(20) – Я чую радість. Чую піднесення; У трьох котів в салоні настроїв вибивався із загального піднесення.

У групі (20) прикладів з тексту, авторка використовує лексему *піднесення* безпосередньо номінуючи емоцію піднесення, яка викликана позитивними подіями. Про це свідчить словникова дефініція цієї лексеми: *піднесення, ім.*, ‘запал, натхнення, душевний підйом, ентузіазм’ [95].

(21) – Як паузу тримає... – шепотіла до Лисого kota пані Крепова, захоплена грою своєї улюблениці; Кошенята не зводили з неї зачарованих очей; Будь-хто, тільки не її сусід – настільки був захоплений тим, що відбувається на стадіоні; Публіка на трибунах захоплена плескала в долоні, погоджуючись і відбиваючи ногами ритм.

У групі (21) прикладів з тексту, авторка використовує лексеми *захоплений, зачарований, захоплено*, безпосередньо номінуючи позитивну емоцію захоплення, яку відчують персонажі спостерігаючи за цікавою театральною грою та грою у футбол. Про це свідчать і словникові дефініції цих лексичних одиниць: *захоплений, дієприкм.*, ‘такий, що перебуває у дуже радісному,

збудженому, схвилюваному стані' [95]; *зачарований, прикм.*, 'який виражає захоплення; який перебуває в стані захоплення' [95]; *захоплено, присл.*, 'дуже радісно, збуджено, схвилювано' [95].

(22) – *Оце так перевтілення, – тішилась екзаменаторка; – Сподіваюсь, я й надалі матиму за честь наставляти вас на добрий розум! – тішилася бабуся.*

У групі (22) прикладів відібраних із казки-повісті, авторка використовує лексему *тішитися*, вербалізуючи позитивну емоцію утіхи, яку відчують екзаменаторка та бабуся через те, що відіграють важливу роль для інших персонажів і можуть їх чомусь навчити. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексики: *тішитися, дієсл.*, 'мати приємність, утіху; радіти, бути радим' [95].

(23) *Зворушений Шпондермен дряпав лапкою землю: – Вельми нівроку придибенція; – З подвійним сиром? – розхвилювалися хавчики.*

У групі (23) прикладів з казки-повісті, авторка використовує лексику *зворушений, розхвилюватися*, вербалізуючи емоцію приємного хвилювання, яку відчують персонажі твору внаслідок приємних подій та можливості насолодитись улюбленою стравою. Приємне хвилювання героїв показує їх емоційне піднесення та зацікавленість у події, створюючи ефект очікування і душевного зворушення в описаних сценах. Про це свідчать і словникові дефініції цих лексичних одиниць: *зворушений, прикм.*, 'схвилюваний, розчулений з приводу чого-небудь; сповнений почуття ніжності' [95]; *розхвилюватися, дієсл.*, 'бути збудженим; відчувати хвилювання' [95].

(24) *На Ля-Сосисовій морді світилося цілковите щастя; Ось воно, щастя...; Круть скидає лапи вгору, на нього настрибує щасливий Сордель; Вийшла на сцену така щаслива, усміхнена.*

У групі (24) прикладів з твору, авторка використовує лексику *щастя, щасливий*, безпосередньо номінуючи позитивну емоцію щастя. У тексті ця емоція передається через опис персонажів, які переживають моменти справжньої радості та задоволення, а їхні обличчя світяться від щастя. Це підкреслює момент найбільшої радості героїв, коли їхні бажання здійснюються. Про це свідчать і словникові дефініції цих лексичних одиниць: *щастя, ім.*, 'стан цілковитого

задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення й безмежної радості, яких зазнає хто-небудь' [95]; *щасливий, прикм.*, 'який має щастя, який зазнає щастя, радості; дуже радий чому-небудь' [95].

(25) *Я ж знаю, що й без того вона мене любить; Не те, що в нас, котів і собак – одразу видно, хто кого любить, а хто кого ні.*

У групі (25) прикладів відібраних із тексту, авторка використовує лексему *любити*, вербалізуючи позитивне почуття любові, яке у творі свідчить про тепле ставлення, прив'язаність між тваринами і людьми. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексеми: *любити, дієсл.*, 'відчувати глибоку відданість, прив'язаність до кого-, чого-небудь; почувати, виявляти глибоку сердечну прихильність до кого-небудь' [95].

(26) *Розчулений Ля Сосис нарешті отямився, зістрибнув з колін господині, поправив плед на її ногах, підняв книжку із землі; І розчулено обтирає очі.*

У групі (26) прикладів з твору, авторка використовує лексеми *розчулений, розчулено*, безпосередньо номінуючи почуття розчуленості. У тексті ця емоція передається через поведінку персонажа Ля Сосиса, який відчуває зворушливу прихильність до своєї господині, і це викликає у нього стан душевного зворушення, тепле відчуття близькості та турботи. Про це свідчать і словникові дефініції цих лексичних одиниць: *розчулений, прикм.*, 'приємно схвилюваний, зворушений' [95]; *розчулено, присл.*, 'відчуваючи приємну схвилюваність, зворушеність' [95].

Окрім позитивних та негативних емоцій, у казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» Г. Вдовиченко часто також використовує лексичні засоби для вербалізації однієї нейтральної емоції – здивування. Цю емоцію складно віднести виключно до позитивної або виключно до негативної групи емоцій, адже емоція здивування може набувати різних відтінків залежно від контексту. Здивування може виникати як реакція на щось приємне та несподіване, шокуєче чи небажане.

Тож проаналізуємо детальніше наступні випадки вербалізації цієї нейтральної емоції у казці:

(27) Він так здивувався, що забув про свою виняткову вразливість; – Я? – здивувалась Ашоня; – За два тижні? – здивувалися коти; – І я повірила! – дивувалася Пушинка; – Я? – здивувався тренер. – Яких артистів? Це футболісти; Недопалки в тр-раві назбир-рав? – Черчиль від подиву аж у дзвоник дзеленькнув; Віола Вольська аж рота роззявила з подиву; Здивована Баронеса випустила газету з лапок; – Ах, хлопчики... – тільки й вимовила здивована Віола Вольська; – Браво! – тільки й мовила ошелешено; Ті здивовано підвели голови від піци, а тоді обурено в кілька голосів і одночасно: –Яке!.

У всіх цих прикладах (27) відібраних із твору, авторка вербалізує нейтральну емоцію здивування, використовуючи лексичні засоби: *здивуватися*, дієсл., ‘відчути здивування; виявити подив’ [95]; *дивуватися*, дієсл., ‘бути в стані здивування; виявляти подив, здивування’ [95]; *подив*, ім., ‘почуття або стан, викликані сильним враженням від чого-небудь незвичайного, несподіваного, незрозумілого; нерозуміння кого-, чого-небудь, сумнів, збентеженість з якогось приводу’ [95]; *здивований*, прикм., ‘який виражає здивування’ [95]; *ошелешено*, присл., ‘відчуваючи надзвичайне здивування, приголомшення; будучи надзвичайно враженим’ [95]; *здивовано*, присл., ‘відчуваючи здивування, нерозуміння’ [95] Усі ці лексеми підкреслюють різні відтінки реакцій персонажів на неочікувані чи незрозумілі для них події.

3.2 Лексико-семантичні засоби вербалізації емоцій та почуттів у повісті

Г. Вебб «Найсумніше кошеня»

Британська письменниця Г. Вебб постійно дивує дитячу аудиторію своїми теплими, емоційними та цікавими історіями, які часто викликають у читачів цілий спектр емоцій та піднімають важливі соціальні теми простою мовою. Її книги є невід’ємною частиною сучасної дитячої літератури та продовжують зачаровувати юних читачів.

Під час проведення нашого дослідження ми виявили, що повість Г. Вебб «Найсумніше кошеня» ще не студіювалась ні іноземними, ні українськими лінгвістами. Проаналізувавши твір детальніше, можемо зробити висновок, що

«Найсумніше кошеня» є яскравим прикладом твору, у якому британська письменниця майстерно вербалізує широкий спектр емоцій: позитивних, негативних та нейтральних.

У англійськомовному творі «Найсумніше кошеня» вербалізовано 29 емоцій (100%) засобами прямої лексичної номінації. Серед усіх репрезентованих емоцій, домінують негативні (18 емоцій, 62,1%). Позитивних емоційних станів майже вдвічі менше (10 емоцій, 34,5%). Також письменниця вербалізує нейтральну емоцію здивування (1 емоція, 3,4%).

До 18 негативних емоцій відносимо: сум, хвилювання, заздрість, розгубленість, самотність, тривога, страх, лють, жах, злість, незадоволення, пригніченість, роздратування, сором, спустошеність, обурення, ненависть, гнів.

(28) *She shook her head sadly* ‘Вона сумно похитала головою’; *“No,” Isla whispered sadly* ‘«Ні», – сумно прошепотіла Айла’; *Isla watched them, smiling sadly* [101] ‘Айла спостерігала за ними, сумно посміхаючись’; *But deep inside there was a tiny sad thought – if only Mum had said that a few weeks ago!* ‘Але глибоко всередині закралася крихітна сумна думка – якби ж тільки мама сказала це кілька тижнів тому!’; *I’d be angry and upset too, Isla thought, if a new child turned up in my house without any warning* ‘Я б теж розсердилася і засмутилася, думала Айла, якби в моєму домі з’явилася нова дитина без жодного попередження’; *He still looks upset now* ‘Він і зараз виглядає засмученим’.

У групі (28) прикладів із твору авторка використовує лексичні одиниці *sadly*, *sad*, *upset*, вербалізуючи негативну емоцію суму, яку у персонажів породжують небажаний розвиток подій, неприємні ситуації, почуття провини чи важкості на душі тощо. Словникові дефініції цих лексем підтверджують доречність їхнього використання для вербалізації емоції суму: *sadly*, *adv* «in a way that shows that you are sad» [98] ‘у спосіб, який показує, що вам сумно’; *sad*, *adj* «not happy, especially because something unpleasant has happened» [98] ‘нещасливий, особливо через те, що сталося щось неприємне’; *upset*, *adj* «unhappy and worried because something unpleasant or disappointing has happened»

[99] ‘нешасний і стурбований через те, що сталося щось неприємне або таке, що розчаровує’.

(29) *She was a bit worried about Pickle, but – Oh, there’s Max!* ‘Вона трохи хвилювалася за Пікл, але – О, а ось і Макс!’; *Hailey and Isla exchanged worried glances as Hailey’s mum stopped to wave at Max and then admire the star sticker on the worksheet he was showing her* ‘Хейлі та Айла обмінялися стурбованими поглядами, коли мама Хейлі зупинилася, щоб помахати Макс, а потім помилуватися наклейкою із зіркою на аркуші, який він їй показував’; *Hailey was really worried* ‘Хейлі дуже хвилювалася’; *The girl was very close and that worried her, but she did sound gentle* ‘Дівчинка була дуже близько, і це непокоїло її, але голос у неї був лагідний’; *Mum had been worried about Isla starting nursery because she thought Isla would find it hard to cope with only one arm, and that the other children might tease her* ‘Мама хвилювалася, коли Айла почала ходити до садочка, бо думала, що їй буде важко впоратися з однією рукою, і що інші діти можуть цькувати її’; *Yeah...Just worrying about Hailey* ‘Так... Просто хвилююся за Хейлі’; *I can make a fuss of them both and you won’t have to worry about them* ‘Я можу добре попідкуватись про них, і тобі не доведеться про турбуватися’; *She was making herself look bigger, Isla realized, looking worriedly towards the kitchen* ‘Вона намагалася виглядати більшою, зрозуміла Айла, занепокоєно дивлячись у бік кухні’; *Awww. Is she OK? Isla eyed Silky worriedly* ‘– Ого. З нею все гаразд? – Айла стурбовано подивилася на Сілкі’; *Don’t fret, Isla* ‘Не хвилюйся, Айло’; *I think she’s nervous about going past you* ‘Думаю, вона хвилюється через те, що їй потрібно пройти повз тебе’; *Pickle hissing outside the room, she’s really sweet and friendly, but even hearing him sniffing at the door makes her nervous* ‘Пікл шипить за дверима. Вона справді мила і дружелюбна, але навіть почувши, як він принюхується до дверей, починає нервувати’; *She padded slowly forwards, keeping her bottom and tail nervously low* ‘Вона повільно попрямувала вперед, нервово опустивши хвостик’.

У групі (29) прикладів із твору авторка використовує лексичні одиниці *worried, to worry, worriedly, to fret, nervous, nervously*, для вербалізації негативної

емоції хвилювання. Персонажі твору часто хвилюються один за одного, що інколи супроводжується невпевненістю у розвитку подій, турботою про когось, страхом перед можливими наслідками. Емоція хвилювання часто є важливою складовою у створенні напруженості сюжету. Словникові дефініції вжитих лексем підтверджують доречність їхнього використання для вербалізації емоції хвилювання: *worried, adj* «unhappy because you keep thinking about a problem, or about something bad that might happen» [99] ‘нещасливий, тому що постійно думаєш про якусь проблему або про щось погане, що може статися’; *to worry, v* «to be anxious or unhappy about someone or something, so that you think about them a lot» [99] ‘бути стурбованим або нещасним через когось або щось, настільки, що ви багато про це думаєте’; *worriedly, adv* «in an unhappy way because you are thinking about problems or unpleasant things that might happen» [98] ‘у нещасливий спосіб, тому що ви думаєте про проблеми або неприємні речі, які можуть статися’; *to fret, v* «to worry about something, especially when there is no need» [99] ‘переїматися чимось, особливо коли в цьому немає потреби’; *nervous, adj* «worried or frightened about something, and unable to relax» [99] ‘стурбований або наляканий чимось і не в змозі розслабитися’; *nervously, adv* «feeling or showing that you are worried and anxious» [98] ‘відчуваючи або показуючи, що ви стурбовані та занепокоєні’.

(30) *Isla watched, trying not to feel a little envious* ‘Айла спостерігала, намагаючись не заздрити’; *Then she’d seen Chloe and Sienna looking envious and invited them too, and Isla’s mum for a coffee* ‘Потім вона побачила заздрісні погляди Хлої та Сієни і запросила їх теж, а також маму Айли на каву’; *It was hard not to be just a tiny bit jealous...* ‘Складно було не відчувати хоча б краплину заздрості...’; *“Oh!” Isla felt a tight squeeze of jealousy inside her* ‘– О! – Айла відчула, як заздрість стиснула її всередині’.

У групі (30) прикладів взятих із повісті «Найсумніше кошеня», використовуються лексеми *envious, jealous, jealousy* для безпосередньої номінації негативного почуття заздрості. Персонаж твору Айла заздрить своїй подрузі, бо її батьки взяли додому кошеня з притулку, адже вона б теж хотіла

мати домашнього улюбленця. Заздрість породжується порівнянням себе із іншими, бажанням мати те, що й інші. Це підтверджується і словниковими дефініціями застосованих лексичних одиниць: *envious, adj* «wanting something that someone else has» [99] ‘який бажає чогось, що вже є у когось іншого’; *jealous, adj* «feeling unhappy because someone has something that you wish you had» [99] ‘нещасливий через те, що хтось має щось, що хотілося б мати тобі’; *jealousy, n* «a feeling of unhappiness and anger because someone has something or someone that you want» [98] ‘почуття нещастя і гніву через те, що хтось має щось або когось, чого хотілося б тобі’.

(31) *She was very confused* ‘Вона була дуже розгублена’.

У прикладі (31) авторка вербалізує емоцію розгубленості, використовуючи лексему *confused*. Така емоція виникає через непередбачуваність або несподіваність ситуації, коли не розумієш як діяти чи реагувати на певні події. Про це свідчить і словникова дефініція цієї лексеми: *confused, adj* «unable to understand or think clearly about what someone is saying or what is happening» [99] ‘не здатний зрозуміти або чітко обміркувати те, що хтось говорить, або те, що відбувається’.

(32) *She curled up in the clean-smelling bed, feeling very small and very alone* ‘Вона згорнулася клубочком на чистому, пахучому ліжку, відчуваючи себе дуже маленькою і дуже самотньою’.

У прикладі (32) авторка номінує почуття самотності, використовуючи лексему *alone*. Почуття самотності породжується відсутністю підтримки від інших, відсутністю можливості поділитися з кимось своїми переживаннями. Це почуття часто поєднується з іншими емоціями, такими як сум або тривога. Про це свідчить і словникова дефініція використаної лексеми: *alone, adj* «feeling unhappy and lonely» [99] ‘нещасний і самотній’.

(33) *The kitten eyed her anxiously* ‘Кошенятко тривожно зиркнуло на неї’; *Hailey looked up at her anxiously* ‘Хейлі тривожно подивилася на неї’; *“Now what do I do?” Isla muttered, eyeing him anxiously* ‘– І що ж мені тепер робити? – пробурмотіла Айла, тривожно дивлячись на нього’; *Her mum kneeled down beside*

Isla and looked anxiously at the kitten ‘Її мама опустила на коліна поруч з Айлою і стривожено подивилася на кошенья’; *She squeaked in dismay and then her fur stood up all over as a huge black cat stalked into the room* ‘Вона стривожено пискнула, а потім її шерсть стала дибки, коли в кімнату увірвався величезний чорний кіт’.

У групі (33) прикладів відібраних із повісті «Найсумніше кошенья», використовуються лексеми *anxiously* та *dismay* для безпосередньої номінації негативного почуття тривоги. Тривога з’являється у персонажів як реакція на невизначеність або страх перед небезпекою. Використання таких лексем дозволяє відобразити та передати читачеві напружену атмосферу у певних ситуаціях та подіях, описаних у творі. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексичних одиниць: *anxiously, adv* «in a way that shows you are worried or nervous» [98] ‘нещасливий через те, що хтось має щось, що хотілося б мати тобі’; *dismay, n* «the worry, disappointment, or unhappiness you feel when something unpleasant happens» [99] ‘занепокоєння, розчарування або нещастя, які відчуваєш, коли трапляється щось неприємне’.

(34) *Don’t scare her, Hailey* ‘Не лякай її, Хейлі’; *It was really scary!* ‘Він виглядав дуже лякаюче!’; *It was scary* ‘Він був страшним’; *And I hate it that Silky’s so scared* ‘І мені дуже не подобається, що Сілкі така перелякана’; *No, I think she’s just scared* ‘Ні, думаю, вона просто налякана’; *She hated shouting almost as much as she hated Pickle’s scary hissing noises* ‘Вона ненавиділа крики майже так само сильно, як і страшне шипіння Пікл’; *The kitten saw the big hands coming and quivered with fright* ‘Кошенья побачило, що до нього наближаються великі руки, і затремтіло від страху’; *Silky staggered backwards, her fur on end, squeaking with fright* ‘Сілкі відступила назад, попискуючи з переляку, аж шерсть стала дибки.’; *He looked terrifying* ‘Він виглядав моторошно’; *She knew Hailey adored Pickle and hated to think that he was fierce, but Silky had been so terrified* ‘Вона знала, що Хейлі обожнювала Пікла, і їй було неприємно думати, що він такий лютий, але Сілкі була така перелякана’; *She hurried to open the door and found her mum on the doorstep, looking panicked* ‘Вона поквапилася відчинити двері й побачила на порозі свою маму, яка виглядала переляканою’.

У відібраній групі (34) прикладів з повісті «Найсумніше кошеня» лексеми *to scare, scary, scared, fright, terrifying, terrified* та *panicked* функціонують для вербалізації емоції страху, яку відчують персонажі твору внаслідок агресивної поведінки інших персонажів. Страх додає сюжету динаміки, а також викликає співчуття до героїв. Словникові дефініції вжитих лексем підтверджують доречність їхнього використання для вербалізації емоції страху: *to scare, v* «to make someone feel frightened» [99] ‘змусити когось відчути страх’; *scary, adj* «frightening; making you feel afraid or nervous» [99] ‘лякаючий; який змушує відчувати страх або нервувати’; *scared, adj* «frightened of something, or nervous about something» [99] ‘наляканий або знервований чимось’; *fright, n* «a sudden feeling of fear» [99] ‘раптове почуття страху’; *terrifying, adj* «extremely frightening» [99] ‘надзвичайно лякаючий’; *terrified, adj* «very frightened» [99] ‘дуже переляканий’; *panicked, adj* «thrown into a state of intense fear or desperation» [99] ‘у стані сильного страху або відчаю’.

(35) *It was him – the one this house belonged to – and he was angry!* ‘Це був він – той, кому належав цей будинок - і він був розлючений!’; *A hissing, angry black dinosaur cat, who didn’t know what had happened to his house* ‘Розлючений чорний кіт-динозавр, який шипів і не знав, що сталося з його будинком’; *He was still hissing furiously and the kitten huddled in her basket – even the air felt angry* ‘Він все ще несамовито шипів, а кошенятко притиснулося до кошика – злість відчувалась навіть у повітрі’; *I’d be angry and upset too, Isla thought, if a new child turned up in my house without any warning* ‘Я б теж розлютилася і засмутилася, подумала Айла, якби у моєму домі без жодного попередження з’явилася нова дитина’; *He was so angry!* ‘Він був такий розлючений!’; *He was so angry with Silky* ‘Він був такий злий на Сілкі’; *Hailey looked so angry – her fists were clenched and there were red spots on her cheeks* ‘Хейлі була така розлючена – її кулаки стиснулися, а на щоках з’явилися червоні плями’; *Then Pickle came in while we were trying to get to know Silky and he was furious* ‘Коли ми намагалися познайомитися з Сілкі, увійшов Пікл, і він був розлючений’; *Pickle hissed again, furious, and darted round Isla* ‘Пікл знову розлючено зашипів, і почав метатися навколо Айли’; *She knew Hailey*

adored Pickle and hated to think that he was fierce, but Silky had been so terrified ‘Вона знала, що Хейлі обожнювала Пікла, і їй було неприємно думати, що він такий лютий, але Сілкі була така перелякана’.

Виокремлені з повісті, приклади (35) демонструють використання лексем *angry*, *furious* та *fierce* для вербалізації почуття люті, яке є реакцією персонажів на втручання в особистий простір та несправедливість. Це підтверджується і словниковими дефініціями цих лексичних одиниць: *angry*, *adj* «feeling strong emotions which make you want to shout at someone or hurt them because they have behaved in an unfair, cruel, offensive etc way, or because you think that a situation is unfair, unacceptable» [99] ‘відчуття сильних емоцій, через які хочеться накричати на когось або зробити йому боляче, тому що він повівся несправедливо, жорстоко, образливо тощо, або тому, що ви вважаєте ситуацію несправедливою, неприйнятною’; *furious*, *adj* «very angry» [99] ‘дуже розлючений; *fierce*, *adj* «a fierce person or animal is angry or ready to attack, and looks very frightening» [99] ‘про людину або тварину, яка розлючена або готова напасти, і виглядає дуже страхітливо’.

(36) *The kitten tucked her bottlebrush tail right underneath her and scurried in terror for the shelter of her basket – the only safe place she knew* ‘Кошеня піджало свій хвостик, настільки напружений, що схожий на жорстку щітку, і в жаху кинулося до кошика – єдиного місця, де воно відчувало себе в безпеці’.

У прикладі (36) авторка використовує лексему *terror*, щоб номінувати емоцію жаху, яку відчуває маленьке кошеня коли стикається з серйозною загрозою – розлюченим котом. Авторка створює гостру атмосферу небезпеки, яка посилює напругу. Про це свідчить і словникова дефініція використаної лексики: *terror*, *n* «a feeling of extreme fear» [99] ‘відчуття сильного страху’.

(37) *But I don't like seeing him so cross* ‘Але мені не подобається бачити його таким злим’; *Silky shook her whiskers crossly and then stopped dead still, staring at the house* ‘Сілкі злісно струснула вусиками, а потім заціпеніла, витріщившись на будинок’.

У групі (37) прикладів, виокремлених із твору, лексеми *cross* та *crossly* використовуються для номінації емоції злості. Емоція злості – це реакція персонажів на неприємні або небажані обставини чи інших персонажів, які їх дратують. Про це свідчать словникові дефініції цих лексем: *cross, adj* «angry or annoyed» [99] ‘злий або роздратований’; *crossly, adv* «feeling angry or irritated» [99] ‘відчуваючи злість чи роздратування’.

(38) *And I hate it that Silky's so scared* ‘І мені дуже не подобається, що Сілкі така перелякана’; *And he'd be able to go out through the cat flap – I think he'd really hate being shut in the house* ‘Він міг би виходити на вулицю через дверцята для котів – думаю, він був би дуже незадоволений тим, що його зачинили в будинку’.

У реченнях (38) використовується лексема *to hate*, яка зазвичай номінує почуття ненависті, але у поданих контекстах вона вербалізує емоцію незадоволення. Йдеться про небажані для героїв твору ситуації та стани: страх та хвилювання за перелякане кошеня; обмеження у просторі. Це підтверджується і словниковою дефініцією лексеми: *to hate, v* «to dislike something very much» [99] ‘дуже не любити щось’.

(39) *Isla wandered off upstairs, still miserable* ‘Айла пішла нагору, все ще пригнічена’; *Poor Pickle, he's been so miserable* ‘Бідолашний Пікл, він був такий нещасний’; *“I don't want to go,” Hailey said miserably* ‘– Я не хочу їхати, – пригнічено відповіла Хейлі’.

У групі (39) прикладів, виокремлених із твору, лексеми *miserable* та *miserably* використовуються для номінації емоції пригніченості, яка супроводжується глибоким сумом та розчаруванням персонажів. Про це свідчать словникові дефініції цих лексем: *miserable, adj* «extremely unhappy, for example because you feel lonely or badly treated» [99] ‘вкрай нещасний, наприклад, через те, що відчуваєш себе самотнім або з тобою погано поведуться’; *miserably, adv* «very unhappily» [99] ‘дуже сумно’.

(40) *She squirmed upright again at once, looking disgruntled* ‘Вона знову випросталася, виглядаючи роздратованою’.

У прикладі (40) авторка використовує лексему *disgruntled* для вербалізації емоції роздратування, негативного емоційного стану персонажа, спричиненого певним подразником. Про це свідчить і словникове визначення цієї лексики: *disgruntled, adj* «unhappy, annoyed, and disappointed about something» [98] ‘чимось незадоволений, роздратований і збентежений’.

(41) *Cats do that when they're embarrassed* ‘Коти так роблять, коли їм соромно’.

У прикладі (41) лексема *embarrassed* використовується для вербалізації почуття сорому, яке виникає як реакція на неприємну ситуацію чи неправильну поведінку, і персонаж розуміє, що це було недоречно. Це підтверджує і словникове визначення цього слова: *embarrassed, adj* «feeling uncomfortable or nervous and worrying about what people think of you, for example because you have made a silly mistake, or because you have to talk or sing in public» [99] ‘який відчуває дискомфорт або хвилювання через те, що про нього думають люди, наприклад, через те, що він припустився помилки, або через те, що йому доводиться говорити чи співати перед публікою’.

(42) *Hailey looked at her blankly* ‘Хейлі спустошено подивилась на неї’.

Приклад (42) демонструє вербалізацію почуття спустошеності завдяки використанню лексики *blankly*. Це почуття супроводжується станом емоційного відчуження, внутрішньої порожнечі, коли персонаж не проявляє жодних емоцій у відповідь на позитивну чи негативну ситуацію. Це підтверджується і словниковим визначенням лексики: *blankly, adv* «in a way that shows no emotion, understanding, or interest» [99] ‘не виявляючи жодних емоцій, розуміння чи зацікавленості’. І хоча почуття спустошеності можна було б віднести до групи нейтральних переживань, такий стан зазвичай спричинений лише негативними подіями, тому вважаємо, що доречніше зараховувати його до групи негативних переживань.

(43) *She sat up, confused and blinking, and wriggled out to look up indignantly at Hailey* ‘Вона сіла, розгублено кліпаючи очима, і випросталася, щоб обурено

поглянути на Хейлі»; “*Pickle’s not scary!*” *Hailey said indignantly* ‘– Пікл не страшний! – обурено заперечила Хейлі’.

Відібрані з повісті «Найсумніше кошеня» приклади (43) демонструють використання лексеми *indignantly* для вербалізації емоції обурення, яку відчують персонажі у ситуаціях, які вважають несправедливими чи неправильними. Це підтверджується словниковою дефініцією, використаної у реченнях, лексеми: *indignantly, adv* «in an angry way, because of something that is wrong or not fair» [99] ‘відчуючи обурення, через щось неправильне або несправедливе’.

(44) *But Pickle really hates sharing his house* ‘Але Пікл ненавидить ділити свій дім з іншими тваринами’; *She hated shouting almost as much as she hated Pickle’s scary hissing noises* ‘Вона ненавиділа крики майже так само сильно, як і страшне шипіння Пікл’.

У групі прикладів (44) використовується лексема *to hate* у різних часових формах, вербалізуючи почуття ненависті. Це сильне негативне почуття демонструє гостру неприязнь персонажів до певних ситуацій, обставин, поведінки інших персонажів. Це підтверджується словниковою дефініцією, використаної у реченнях, лексеми: *to hate, v* «to dislike someone or something very much and feel angry towards someone or something» [99] ‘дуже не любити когось або щось і відчувати злість до когось або чогось’.

(45) *But now she could feel the anger buzzing between them and it was setting her whiskers tingling* ‘Але тепер вона відчувала гнів, що вирував між ними, і від цього її вусики почали тремтіти’.

Приклад (45) демонструє безпосередню номінацію емоції гніву завдяки використанню лексеми *anger*. Це підтверджується і словниковим визначенням лексеми: *anger, n* «a strong feeling of wanting to hurt or criticize someone because they have done something bad to you or been unkind to you» [99] ‘сильне відчуття потреби завдати комусь болю або образити когось через те, що він зробив вам щось погане або погано ставився до вас’. Зважаючи на контекст вербалізації цієї

емоції у реченні (45), можна стверджувати, що гнів породжує конфліктна ситуація між домашніми улюбленцями, вороже ставлення один до одного.

Позитивних емоцій вербалізовано у повісті значно менше – 10: любов, прихильність, радість, співчуття, гордість, захват, щастя, обожнювання, задоволення, полегшення.

(46) *You love cats – you always play with Pickle when you come round to mine and he really likes you* ‘Ти любиш котів – ти завжди граєшся з Піклом, коли приходиш до мене, і ти йому дуже подобаєшся’; *I love her – she’s really funny* ‘Я люблю її, вона дуже кумедна’; *Before they arrived her mum and dad had talked to her a lot about new brothers or sisters, and how she was still special, and how much they loved her* ‘Але ще задовго до цього мама з татом пояснили їй, що, навіть коли в неї з’являться молодші братики чи сестрички, вона все одно буде особливою, і вони не перестануть її любити’; *“She knows you love her,” Isla said, giving Hailey a hug* ‘– Вона знає, що ти її любиш, – сказала Айла, обіймаючи Хейлі’.

Відібрані з повісті «Найсумніше кошеня» приклади (46) демонструють використання лексеми *to love* для прямої номінації почуття любові персонажів як до близьких людей, так і до домашніх улюбленців. Любов належить до групи позитивних переживань, про що свідчить словникове визначення лексеми, яка номінує це почуття: *to love*, *v* «to like someone very much and care a lot about them, used especially about a member of your family or a close friend» [99] ‘відчувати сильну прихильність до когось і дуже піклуватися про нього, особливо про члена сім’ї або близького друга’.

(47) *You love cats – you always play with Pickle when you come round to mine and he really likes you* ‘Ти любиш котів – ти завжди граєшся з Піклом, коли приходиш до мене, і ти йому дуже подобаєшся’.

У прикладі (47) вербалізується позитивна емоція прихильності, яку авторка номінує лексемою *to like*. У реченні йдеться про те, що котові Піклу подобається дівчинка Айла, але емоція тварини не така глибока, як притаманне людям почуття любові. Це підтверджується визначенням використаної лексеми: *to like*,

v «to think that someone is nice or enjoy being with them» [99] ‘вважати когось хорошим або відчувати задоволення від перебування поруч з ним’.

(48) *She was glad for Hailey – but Hailey and Max already had Pickle and he was gorgeous!* ‘Вона була рада за Хейлі – але у Хейлі та Макса вже був Пікл, і він був чудовим!’.

Приклад (48) демонструє номінацію позитивної емоції радості лексемою *glad*. Про це свідчить словникове визначення ужитої лексичної одиниці: *glad, adj* «pleased and happy» [99] ‘задоволений та щасливий’. Йдеться не про радість за себе, а про радість за іншого персонажа повісті – Хейлі.

(49) *“Poor Silky. Poor both of them,” Isla said sympathetically* ‘– Бідолашна Сілкі. І Пікла також шкода – співчутливо сказала Айла’.

У прикладі (49) письменниця вербалізує емоцію співчуття лексемою *sympathetically*, що підкреслює, те як дівчинка хвилюється за тварин. Вважаємо, що доречно віднести цю емоцію до групи позитивних емоційних станів, адже лише добрим та щирим людям притаманну вміння співпереживати комусь. Це підтверджується і словниковим визначенням лексеми: *sympathetically, adv* «in a way that shows you understand and care about someone else’s suffering» [99] ‘показуючи, що ви розумієте чийсь страждання і турбуєтесь про них’.

(50) *“Yes. She’s beautiful,” Hailey said proudly* ‘– Так. Вона прекрасна, – з гордістю сказала Хейлі’; *“I know,” Hailey said proudly* ‘– Я знаю, – з гордістю сказала Хейлі’.

У групі прикладів (50) письменниця вербалізує почуття гордості лексемою *proudly*. У поданих контекстах це почуття є позитивним, проте гордість також може набувати негативного забарвлення, якщо йдеться про надмірно високу думку про себе і зневагу до інших. Словникова дефініція лексеми підтверджує, що це почуття можна віднести до групи позитивних переживань: *proudly, adv* «with feelings of satisfaction and pleasure because of something that you have achieved, possess, or are a part of» [98] ‘з почуттям задоволення та радості від чогось, чого ви досягли, чим володієте або до чого причетні’.

(51) “*We’re going to splash you!*” *Isla yelled, and Sienna and Chloe squealed with delight* ‘– Ми тебе зараз забризкаємо! – крикнула Айла, а Сієнна та Хлоя закричали від захвату’; *Isla laughed in delight and tickled under the kitten’s chin* ‘Айла захоплено сміялася і лоскотала кошеня під підборіддям’; *She’s so excited* ‘Вона у захваті’.

У групі прикладів (51) лексеми *delight* та *excited* вербалізують емоцію захвату. Словникові дефініції лексем свідчать про те, що емоція захвату належить до групи позитивних переживань: *delight, n* «a feeling of great pleasure and satisfaction» [99] ‘відчуття величезного задоволення та насолоди’; *excited, adj* «feeling very happy and enthusiastic» [99] ‘дуже щасливий і сповнений ентузіазму’.

(52) *Isla kept going back to check on Pickle and Silky, but they both seemed happy enough as long as they were kept apart* ‘Айла постійно поверталася, щоб перевірити, як там Пікл і Сілкі, але вони обидва виглядали досить щасливими, доки перебували у різних кімнатах’; *Isla nodded and tried not to look too happy, but it was hard* ‘Айла кивала і намагалася не здаватися надто щасливою, але зробити це було складно’.

У групі (52) прикладів, відібраних із повісті «Найсумніше кошеня», лексема *happy* слугує для позначення позитивного почуття щастя. У творі як тварини, так і люди відчують щастя, коли перебувають у комфортних для них обставинах, або коли стається щось бажане, довгоочікуване. Про це свідчить і словникова дефініція використаної лексеми: *happy, adj* «having feelings of pleasure, for example because something good has happened to you or you are very satisfied with your life» [99] ‘задоволений, наприклад, від того, що з вами сталося щось хороше або ви дуже задоволені своїм життям’.

(53) *She knew Hailey adored Pickle and hated to think that he was fierce, but Silky had been so terrified* ‘Вона знала, що Хейлі обожнювала Пікла, і їй було неприємно думати, що він такий лютий, але Сілкі була така перелякана’.

У прикладі (53) письменниця вербалізує емоцію обожнювання лексемою *to adore*. Таке почуття свідчить про глибоку емоційну прив’язаність дівчинки та її домашнього улюбленця. Це підтверджується і словниковим визначенням

лексеми: *to adore*, *v* «to love someone very much, especially in a way that shows a lot of admiration or respect, or to like something very much» [98] ‘дуже сильно когось любити, зокрема демонструючи велике захоплення або повагу, або дуже сильно любити щось’.

(54) *Isla looked down at the kitten in her lap, eyes closed and purring with delight, and wondered how she was going to explain* ‘Айла подивилася на кошеня, яке сиділо на її колінах із заплющеними очима і задоволено муркотіло, і задумалась тим, як вона це пояснить’.

Приклад (54) демонструє вербалізацію позитивного почуття задоволення лексемою *delight*. У поданому контексті письменниця влучно вербалізує почуття задоволення, тим самим передаючи спокій та комфорт, які відчуває кошеня. Про це свідчить словникове визначення ужитої лексичної одиниці: *delight*, *n* «a feeling of great pleasure and satisfaction» [99] ‘відчуття величезного задоволення та насолоди’.

(55) *Hailey looked relieved* ‘Хейлі відчула полегшення’.

У прикладі (55) письменниця вербалізує почуття полегшення лексемою *relieved*, підкреслюючи зміну емоційного стану персонажа на позитивний, зникнення хвилювання чи напруги. Це підтверджується і словниковим визначенням лексеми: *relieved*, *adj* «feeling happy because you are no longer worried about something» [98] ‘почуватись щасливим, тому що більше немає підстав для занепокоєння’.

Повість Г. Вебб «Найсумніше кошеня» містить також випадки вербалізації нейтральної емоції здивування, що становить лише 3,4% від усього корпусу дослідження:

(56) *Isla was a bit surprised – she hadn’t realized that her mum knew how to look after a cat* ‘Айла була трохи здивована – вона й не підозрювала, що її мама вміє доглядати за котиками’; *Pickle looked quite surprised too, but he didn’t scratch or hiss* ‘Пікл теж виглядав неабияк здивованим, але не дряпався і не шипів’; *Hailey looked surprised* ‘Хейлі виглядала здивованою’; *Isla watched, surprised, as Chloe and Sienna took turns stroking, each one waiting patiently* ‘Айла здивовано

спостерігала як Хлоя та Сієнна гладять кошенятко, кожна терпляче чекаючи своєї черги’.

У всіх цих реченнях (56), взятих з англомовного твору, письменниця використовує лексему *surprised* для позначення емоції здивування, яка є реакцією персонажів на несподівані або незрозумілі події. Це підтверджується словниковою дефініцією цієї лексики: *surprised, adj* «having the feeling you get when something happens that you did not expect» [98] ‘переживання, яке виникає, коли трапляється щось, чого ви не очікували’.

3.3 Класифікація лексичних одиниць за ознакою частиномовної належності

Проведені нами семантичні аналізи лексичних одиниць, виокремлених із казки-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» та повісті «Найсумніше кошеня», продемонстрували, що емоції та почуття персонажів, зазначених дитячих творів, вербалізуються лексемами, які належать до різних частин мови: іменників, прикметників, дієслів, прислівників, присудкових слів та дієприкметників.

Таке спостереження, підкріплюється також твердженнями М. Кульбацької та Н. Бойко. Обидві мовознавиці зазначають, що емоційна лексика зазвичай представлена не тільки іменниками, які прямо називають емоції, а й дієсловами, прикметниками та прислівниками. Кожна частина мови дає змогу вербалізувати різні аспекти емоційного досвіду людини, та впливає на рівень емотивності тексту [5; 29].

Таблиця 3.1

Морфологічний аналіз емотивної лексики у казці-повісті Г. Вдовиченко
«36 і 6 котів-компаньйонів»

Частина мови	Кількість	Частка	Лексичні засоби прямої номінації емоцій та почуттів
Дієслова	19	32,8%	<i>обурюватися, розсердитися, розгніватися, розлютитися, розізлитися, дратувати, розсердитися, хвилюватися, боятися, налякатися, ображатися, обідитись, зрадіти, радіти, тішитися, розхвилюватися, любити, здивуватися, дивуватися</i>
Прикметники	13	22,4%	<i>напружений, незадоволений, обурений, присоромлений, нервовий, задоволений, радісний, зачарований, зворушений, щасливий, розчулений, здивований</i>
Іменники	11	19%	<i>напруження, відраза, сум, хвилювання, туга, образа, розчарування, радість, піднесення, щастя, подив</i>
Прислівники	9	15,5%	<i>обурено, скрушно, схвилювано, нервово, задоволено, захоплено, розчулено, ошелешено, здивовано</i>
Присудкові слова	5	8,6%	<i>шкода, сумно, страшно, образливо, боляче</i>
Дієприкметник	1	1,7%	<i>захоплений</i>
Всього	58	100%	

Отже, 58 (100%) лексичних одиниць, виокремлених із твору «36 і 6 котів-компаньйонів», було стратифіковано на шість груп за ознакою частиномовної належності: 1) дієслова (19 од.), напр., *розсердитися*, дієсл., ‘відчути роздратування, обурення, гнів’ [95]; 2) прикметники (13 од.), напр., *зворушений*, *прикм.*, ‘схвилюваний, розчулений з приводу чого-небудь; сповнений почуття ніжності’ [95]; 3) іменники (11 од.), напр., *напруження*, *ім.*, ‘нервові збудження, сильне хвилювання’ [95]; 4) прислівники (9 од.), напр., *скрушно*, *присл.*,

‘відчуваючи сум, журбу’ [95]; 5) присудкові слова (5 од.), напр., *шкода, присудк. сл.*, ‘про почуття жалю, скорботи, печалі, туги, смутку’ [95]; 6) дієприкметник (1 од.), напр., *захоплений, дієприкм.*, ‘такий, що перебуває у дуже радісному, збудженому, схвилюваному стані’ [95].

За даними проведеного дослідження, найпродуктивнішою частиною мови у вербалізації емоційних станів в казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» є дієслова (32,8%), які надають тексту динаміки. Прикметниковий спосіб лексичної номінації позитивних та негативних емоцій в україномовному творі займає друге місце і становить 22,4%. Іменники посідають третє місце – 19%. Четверте місце займають прислівники, складаючи 15,5% від загальної кількості проаналізованих лексем. Присудкові слова становлять лише 8,6%. Найменш поширеними є дієприкметники (1,7%), адже у творі було використано лише одну відповідну емотивну номінацію.

Таблиця 3.2

Морфологічний аналіз емотивної лексики у повісті Г. Вебб «Найсумніше кошеня»

Частина мови	Кількість	Частка	Лексичні засоби прямої номінації емоцій та почуттів
Прикметники	25	52,1%	<i>sad</i> ‘сумний’, <i>upset</i> ‘засмучений’, <i>worried</i> ‘стурбований’, <i>nervous</i> ‘знервований’, <i>envious</i> ‘заздрісний’, <i>jealous</i> ‘заздрісний’, <i>confused</i> ‘розгублений’, <i>alone</i> ‘самотній’, <i>scary</i> ‘страшний’, <i>scared</i> ‘наляканий’, <i>terrifying</i> ‘моторошний’, <i>terrified</i> ‘переляканий’, <i>panicked</i> ‘переляканий’, <i>angry</i> ‘розлючений’, <i>furious</i> ‘розлючений’, <i>fierce</i> ‘лютий’, <i>cross</i> ‘злий’, <i>miserable</i> ‘пригнічений’, <i>disgruntled</i> ‘роздратований’, <i>embarrassed</i> ‘зніяковілий’, <i>glad</i> ‘радий’, <i>excited</i> ‘у захваті’, <i>happy</i> ‘щасливий’, <i>relieved</i> ‘який відчуває полегшення’, <i>surprised</i> ‘здивований’
Прислівники	10	20,8%	<i>sadly</i> ‘сумно’, <i>worriedly</i> ‘стурбовано’, <i>nervously</i> ‘нервово’, <i>anxiously</i> ‘тривожно’, <i>crossly</i> ‘злісно’, <i>miserably</i> ‘пригнічено’, <i>blankly</i> ‘спустошено’, <i>indignantly</i> ‘обурено’, <i>sympathetically</i> ‘співчутливо’, <i>proudly</i> ‘з гордістю’
Дієслова	7	14,6%	<i>to worry</i> ‘хвилюватися’, <i>to fret</i> ‘хвилюватися’, <i>to scare</i> ‘лякати’, <i>to hate</i> ‘бути незадоволеним’ / ‘ненавидіти’, <i>to love</i> ‘любити’, <i>to like</i> ‘подобатися’, <i>to adore</i> ‘обожнювати’
Іменники	6	12,5%	<i>jealousy</i> ‘заздрість’, <i>dismay</i> ‘тривога’, <i>fright</i> ‘страх’, <i>terror</i> ‘жах’, <i>anger</i> ‘гнів’, <i>delight</i> ‘захват’ / ‘задоволення’
Всього	48	100%	

Емпіричний корпус дослідження, укладений на основі твору «Найсумніше кошеня» становить 48 лексичних одиниць (100%). Усі виокремлені лексеми було стратифіковано на 4 групи: 1) прикметники (25 од.), напр., *glad, adj* «pleased and happy» [99] ‘задоволений та щасливий’; 2) прислівники (10 од.), напр., *proudly, adv* «with feelings of satisfaction and pleasure because of something that you have achieved, possess, or are a part of» [98] ‘з почуттям задоволення та радості від чогось, чого ви досягли, чим володієте або до чого причетні’; 3) дієслова (7 од.), напр., *to adore, v* «to love someone very much, especially in a way that shows a lot of admiration or respect, or to like something very much» [98] ‘дуже сильно когось любити, зокрема демонструючи велике захоплення або повагу, або дуже сильно любити щось’; 4) іменники (6 од.), напр., *fright, n* «a sudden feeling of fear» [99] ‘раптове почуття страху’.

У студіюванні чотирьох способів лексичної номінації емоцій та почуттів у англomовному творі «Найсумніше кошеня» виявлено, що найбільш продуктивним є прикметниковий спосіб (52,1%), а найменш продуктивним – іменниковий (12,5%). Прислівники (20,8%) та дієслова (14,6%) посідають друге та третє місце відповідно.

Також проведені семантичний та морфологічний аналізи свідчать про те, що досить часто одна емоція може бути номінована лексемами, які належать до різних частин мови. У пунктах 3.1 та 3.2 розглянуто детальніше кожен емоцію та лексичні засоби, які її вербалізують.

Наприклад, емоція суму може бути представлена іменником *сум*, присудковим словом *сумно*, або прислівником *скрушно*: – *Тепер – сум!* – командувала Вольська; – *Як сумно; Радісно і сумно водночас, бо кожен згадав про своє;* – *А я ж нічого не знав, – скрушно вів далі Ля Сосис* [100].

Емоція страху може номінуватись дієсловом *to scare*, прикметниками *scary, scared, terrifying, terrified, panicked*, іменником *fright*: *Don't scare her, Hailey* [101] ‘Не лякай її, Хейлі’; *It was really scary!* ‘Він виглядав дуже лякаюче!'; *It was scary* ‘Він був страшним’; *And I hate it that Silky's so scared* ‘І мені дуже не подобається, що Сілкі така перелякана’; *No, I think she's just scared* ‘Ні, думаю, вона просто

налякана'; *She hated shouting almost as much as she hated Pickle's scary hissing noises* 'Вона ненавиділа крики майже так само сильно, як і страшне шипіння Пікл'; *The kitten saw the big hands coming and quivered with fright* 'Кошеня побачило, що до нього наближаються великі руки, і затремтіло від страху'; *Silky staggered backwards, her fur on end, squeaking with fright* 'Сілкі відступила назад, попискуючи з переляку, аж шерсть стала дибки.'; *He looked terrifying* 'Він виглядав моторошно'; *She knew Hailey adored Pickle and hated to think that he was fierce, but Silky had been so terrified* 'Вона знала, що Хейлі обожнювала Пікла, і їй було неприємно думати, що він такий лютий, але Сілкі була така перелякана'; *She hurried to open the door and found her mum on the doorstep, looking panicked* 'Вона поквапилася відчинити двері й побачила на порозі свою маму, яка виглядала переляканою'.

Висновки до розділу 3

Незважаючи на досить невеликий обсяг обох творів, казка-повість Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів» та повість «Найсумніше кошеня» демонструють значну кількість різних лексичних засобів, які українська та британська письменниці використовують для вербалізації широкого спектру переживань.

Семантичний аналіз, проведений на матеріалі казки-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів», дозволив виявити значну кількість вербалізованих емоційних станів персонажів, та поділити їх на 3 групи, за ознакою полярності (див. Дод. А). Усього виділено 27 емоцій (100%), які авторка позначила засобами прямої лексичної номінації. Номіновано такі негативні емоції (17 од., 63%): напруження, невдоволення, обурення, сором, гнів, лють, злість, роздратування, огида, жаль, сум, хвилювання, страх, туга, образа, біль, розчарування. До групи позитивних емоцій належать (9 од., 33,3%): задоволення, радість, піднесення, захоплення, утіха, хвилювання (приємне), щастя, любов, розчуленість. Також виявлено одну нейтральну емоцію – здивування, що складає 3,7% від усіх номінованих емоційних станів в україномовному творі.

Результатом семантичного аналізу, проведеного на матеріалі англomовної повісті «Найсумніше кошеня» є виокремлення 29 емоцій, серед яких також домінують негативні – 18 переживань, які становлять 62,1% (див. Дод. Б): сум, хвилювання, заздрість, розгубленість, самотність, тривога, страх, лють, жах, злість, незадоволення, пригніченість, роздратування, сором, спустошеність, обурення, ненависть, гнів. Позитивних емоцій виокремлено 10 (34,5%): любов, прихильність, радість, співчуття, гордість, захват, щастя, обожнювання, задоволення, полегшення. Також виявлено одну нейтральну емоцію – здивування, що становить 3,4%.

Проведений морфологічного аналіз лексичних одиниць, які безпосередньо номінують емоційні стани у творі «36 і 6 котів-компаньйонів», дозволяє нам виокремити 6 груп лексем (див. Табл. 3.1), за ознакою їхньої частиномовної належності: дієслова (19 од., 32,8%), прикметники (13 од., 22,4%), іменники (11 од., 19%), прислівники (9 од., 15,5%), присудкові слова (5 од., 8,6%) та дієприкметники (1 од., 1,7%). Найбільш продуктивними вербалізаторами емоційних станів в україномовному творі є дієслова, тоді як дієприкметники представлені лише однією лексемою (див. Дод. В).

За такою ж ознакою, лексеми, відібрані з твору «Найсумніше кошеня», можна поділити на 4 групи (див. Табл. 3.2): прикметники (25 од., 52,1%), прислівники (10 од., 20,8%), дієслова (7 од., 14,6%), іменники (6 од., 12,5%). Отже, найбільшу продуктивність вербалізації емоцій у англomовному художньому творі демонструють прикметники, а найменшу – іменники (див. Дод. В).

ВИСНОВКИ

1. Емоції та почуття є невід'ємною частиною людського життя і відіграють важливу роль у формуванні особистості. Аналіз наукових праць з психології дозволяє зробити висновок, що поняття «емоція» та «почуття» є одними з найважливіших у дослідженні людської психіки. Хоча ці терміни часто використовуються як синоніми, багато психологів пропонують різні визначення цих понять. Незважаючи на розбіжності у розумінні та трактуванні цих психологічних явищ, більшість дослідників погоджуються, що емоції та почуття є суб'єктивними переживаннями людини, які виникають у відповідь на взаємодію з навколишнім світом.

2. Витоки лінгвістики емоцій сягають XIX століття, коли вчені починають звертати увагу на те, що мова не лише передає інформацію, а й відображає внутрішній світ, почуття та емоції людини. Однак, як окрема наукова дисципліна, лінгвістика емоцій формується лише у XX столітті. Предметом дослідження лінгвістики емоцій є вивчення того, як мова виражає, передає та формує емоції. Наразі вчені активно досліджують, які засоби різних мовних рівнів мовці використовують для вираження своїх емоцій та почуттів, як мова впливає на сприйняття емоцій інших людей, і як культурні фактори впливають на способи вираження почуттів та емоцій мовними засобами. Важливим напрямком сучасної лінгвістики емоцій є дослідження репрезентації емоцій на матеріалі текстів різних стилів, та у межах окремих дискурсів.

3. Проблема створення універсальної класифікації емоцій та почуттів є однією з найскладніших у гуманітарних науках, зокрема психології, лінгвоемоціології. Для кожного дослідження часто використовується та чи інша класифікація емоційних станів та почуттів, залежно від поставлених завдань. Важливо зазначити, що жодна з існуючих класифікацій не є абсолютно точною і вичерпною. Це пояснюється тим, що емоції людини – це складне і багатогранне явище. Тому, для нашого дослідження найбільш доцільною вважаємо класифікацію емоцій за ознакою полярності (поділ на позитивні, негативні та

нейтральні), оскільки такий підхід дозволяє чітко диференціювати емоції та зосередитися на їхньому оцінному характері.

4. Вербалізація емоцій – це процес, у якому внутрішні переживання та емоційні стани передаються через мовні засоби. Він можливий на усіх рівнях мови: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, фразеологічному та лексичному.

Особливе значення має лексичний рівень, де емоції об'єктивуються через спеціальні лексеми, що безпосередньо називають, виражають або описують емоційні стани. Варто зазначити, що вибір лексичних засобів для вираження емоцій залежить від багатьох факторів, таких як мета та контекст спілкування, культурні особливості, індивідуальні особливості мовця та його емоційний стан. Лексеми, які безпосередньо називають емоції, мають найбільш стабільне емотивне значення, та дозволяють точно передавати емоційний стан мовця та викликати відповідну реакцію у слухача. Такі лексеми можуть належати до різних частин мови: іменники, прикметники, прислівники, дієслова тощо.

5. Дитячий літературний дискурс – це особливий вид комунікації між автором та юним читачем, який здійснюється через художні тексти. Він відрізняється від інших видів дискурсу рядом специфічних характеристик, зумовлених віковими особливостями аудиторії, їхніми потребами та інтересами, а також цілями, які ставить перед собою автор дитячого твору. Серед таких характеристик: простота та доступність викладу, яскраві образи, повчальність, інтерактивність, емотивність, наявність ілюстрацій та інші.

6. Яскравими прикладами сучасного дитячого літературного дискурсу є казка-повість «36 і 6 котів-компаньйонів» української письменниці Г. Вдовиченко та повість «Найсумніше кошеня», написана британською письменницею Г. Вебб. Вибір саме цих творів для проведення нашого лінгвістичного дослідження зумовлений низкою факторів: 1) приблизно однаковий обсяг; 2) головні персонажі – тварини; 3) тема обох творів – взаємодія тварин та людей; 4) наявність значної кількості різних лексем, які номінують полярні переживання; 5) автори обох творів – жінки, що певною мірою зумовлює

стиль викладу та емоційну насиченість текстів; 6) обидва твори написані та видані у період з 2019 по 2020 рік, а отже є прикладами дитячих літературних творів початку XXI століття. Обидва твори демонструють, як сучасні автори дитячих творів використовують різноманітні лінгвістичні засоби для створення яскравих образів, передачі емоцій персонажів і формування моральних цінностей, та емоційного інтелекту у юних читачів.

7. Емотивність – один з найважливіших компонентів дитячого літературного дискурсу. Категорія емотивності втілюється у тексті через засоби усіх мовних рівнів, зокрема й лексичного, які допомагають автору передати емоції персонажів, вплинути на передбачувану емоційну реакцію читача та створити певну атмосферу в художньому тексті. Емотивність сприяє залученню читача до сюжету та глибшому розумінню твору.

8. Матеріалом нашої наукової розвідки слугують 106 лексичних одиниць, дібраних шляхом суцільної вибірки з україномовного та англomовного художніх творів (58 од. – дібрані з казки-повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньйонів», 48 од. – отримані з повісті Г. Вебб «Найсумніше кошеля»). Відповідно, за допомогою 58 лексичних одиниць Г. Вдовиченко вербалізує 27 емоційних станів та почуттів, а Г. Вебб – 29, використовуючи 48 лексем.

Проведені аналізи лексичних засобів, використаних для вербалізації емоцій в обох досліджуваних творах, дозволяють зробити ряд важливих, на нашу думку, висновків:

1) Обидва твори демонструють значну перевагу негативних емоцій над позитивними та нейтральними (див. Дод. А, Дод. Б). У казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» вербалізовано 17 негативних емоцій (61,6%), а у повісті «Найсумніше кошеля» представлено 18 негативних емоційних станів та почуттів (63,4%). Це можна пояснити потребою загострення сюжету, що сприяє емоційному залученню юного читача, а також відображенню типових життєвих труднощів через призму цікавих для дитини персонажів. Через зображення негативних емоцій автори можуть підготувати дітей до подолання життєвих

труднощів, навчити їх співпереживати іншим. Ба більше, конфлікти та негативні емоції часто роблять сюжет більш динамічним та цікавим для читача.

2) На відміну від негативних, позитивних емоцій вербалізовано майже вдвічі менше у обох творах. Україномовний твір «36 і 6 котів-компаньйонів» містить лексичні засоби для номінації 9 позитивних емоцій (33,3%), а у англomовному творі «Найсумніше кошеня» вербалізовано 10 позитивних переживань (34,5%).

3) Єдина нейтральна емоція здивування об'єктивується в обох художніх текстах (3,7% і 3,4% відповідно), що свідчить про універсальність цієї емоції в обох мовах, а забарвлення цієї емоції може варіюватися від позитивного до негативного залежно від контексту (див. Дод. А; Дод. Б).

4) Результати морфологічного аналізу демонструють, що у казці-повісті «36 і 6 котів-компаньйонів» представлено шість груп лексем (див. Табл. 3.1), серед яких найпродуктивнішими є дієслова (19 од., 32,8%) та прикметники (13 од., 22,4%) (див. Дод. В). У повісті «Найсумніше кошеня» лексичні засоби розподілені на чотири групи (див. Табл. 3.2), де, за частотою використання, прикметники є найбільш продуктивними (25 од., 52,1%), меншу продуктивність демонструють прислівники (10 од., 20,8%) (див. Дод. В). Це свідчить про тенденцію англomовного автора дитячих творів надавати перевагу описовим засобам, тоді як український автор активно використовує дієслова для динамічнішого вираження емоцій.

5) Присудкові слова та дієприкметники використовуються лише в українськомовному творі (5 од., 8,6% та 1 од., 1,7% відповідно), що свідчить про характерні риси вербалізації емоцій в українському дитячому літературному дискурсі (див. Табл. 3.1; див. Дод. В).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аскерова І. А. Лінгвоемоціологія : сучасні полоністичні студії. *Світ мови – світ у мові : матеріали VII Міжнародної наукової конференції* (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.; Український державний університет імені Михайла Драгоманова) : тези доповідей. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 12–16.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
3. Березовська-Савчук Н. А. Лексика мовної репрезентації емоції смутку (на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Т. 17. 2018. С. 99–110.
4. Білас А. А. Категорія емотивності у лінгвістиці. *Мова і культура*. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 14. Т. III (119). С. 17–24.
5. Бойко Н. Вербалізація світу емоцій в українській мові : семантичний аспект. *Українське мовознавство*. 2009. Вип. 39. С. 26–34.
6. Бялик О. Є. Лексико-семантичне поле слова «emotion» у сучасній англійській мові. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. V(36). Issue : 136. С. 90–102.
7. Варій М. Й. Загальна психологія. : підр. [для студ. вищ. навч. закл.] [3-тє вид.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
8. Вовк О. В. Основні завдання української дитячої літератури (роздуми над проблемою). *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст.* 2009. Вип. XX. С. 242–249.
9. Гладь С. В. Емотивність художнього тексту : семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Київ. держ. лінгв. ун-т. К., 2000. 26 с.
10. Глушак Н. Особливості відтворення емотивності в романі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 10. С. 100–104.

11. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу : структурний, семантичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови»; Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2007. 20 с.

12. Гудзь Н. О. Генезис поняття «ДИСКУРС» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2012. Вип. 105. С. 442–445.

13. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Розкажу тобі я ще й про те... (Мова дитячої літератури). *Культура слова*. К. : Наукова думка, 1991. Вип. 41. С. 62–68.

14. Долбенко Т. О. Проблеми вікових і психологічних особливостей підлітків-читачів у ХХ столітті у системі активізації їхньої пізнавальної діяльності. *Вісник книжкової палати*. 2006. № 6. С. 21–24.

15. Долбенко Т. О. Розвиток художнього смаку та кола читання для розширення пізнавальної діяльності дітей. *Вісник книжкової палати*. 2004. № 1. С. 32–35.

16. Дяченко О. А. Психологія. Емоції і почуття. URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/01006lgb-1a14.docx.html> (дата звернення : 01.07.2024).

17. Залужна О. О., Магльона В. Р. Вербалізація емоційних станів у сучасному англійськомовному розмовному інтернет-дискурсі (на матеріалі відеооглядів косметичної продукції). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. № 3 (206). С. 41–46. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-206-6>

18. Залужна О. О., Соколова В. М. Структурно-семантичні особливості вербалізації емоційних станів у сучасному англійськомовному літературному дискурсі (на матеріалі роману Е. Гілберт «Їсти, молитися, кохати»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 68–71. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2021-11\(79\)-68-71](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2021-11(79)-68-71)

19. Залужна О., Колісник Д. Лінгвоемоціологія як міждисциплінарна наука : генеза, еволюція, основні концепції. *Актуальні питання гуманітарних наук* :

міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Вип. 78. Т. 1. 2024.

20. Качак Т. Б., Круль Л. М. Зарубіжна література для дітей : підручник. К : Академвидав, 2014. 416 с.

21. Качак Т. Б. Сучасна українська дитяча література : аспекти гендерної інтерпретації. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст.*, 2009. Вип. XX. С. 425–436.

22. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. К : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.

23. Кемінь У. В. Категорія емотивності та мовні засоби її експлікації в художньому дискурсі Марії Матіос : дис. ... д-ра філософ. : 28.11.2023. Чернівці, 2023. 207 с.

24. Кость І. Я. Механізми вербалізації емоційного стану людини в українському прозовому тексті. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2011. № 4. Т. 24 (63). Ч. 2. С. 279–283.

25. Кость І. Я. Фразеологічні засоби вербалізації емоційної сфери особистості у прозовому тексті. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна*. 2013. Вип. 35. С. 168–170.

26. Крисанова Т. А. Сучасний стан розвитку лінгвістики емоцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2014. № 1125, Вип. 79. С. 78–84.

27. Крисанова Т. О. Співвідношення емотивного та оцінного компонентів висловлювань, що передають негативну оцінку адресата. *Філологічні студії*. Луцьк, 2001. № 2. С. 70–73.

28. Кузенко Г. М. Мовні засоби вираження емотивності. *Наукові записки НаУКМА : Київ*, 2000. Т. 18. С. 76–83.

29. Кульбацька М. В. Вербалізація емоцій на лексичному мовному рівні. *Теоретичні та практичні наукові інновації : матер. міжнар. наук.-практ. конф.* Краків, 2013. С. 72–75.

30. Куттер П. Любовь, ненависть. Зависть, ревность. Психоанализ страстей. Перевод с немецкого С. С. Папкова. СПб. : Б.С.К., 1998. 115 с.

31. Куценко А. Я. Рева О. В. Лексика на позначення емоцій та емоційний станів як відображення особистості героїв роману Ірен Роздобудько «Метелик не кричить». *Тиждень студентської науки – 2022 : матеріали 77 студентської науково-технічної конференції* (Дніпро, 16-20 травня 2022 року). Дніпро : НТУ «ДП», 2022. С. 826-828.

32. Магльона В. Р. Емотивна лексика в відеооглядах косметичної продукції (на матеріалі YouTube відео англійсько- та українськомовних влогерів) : кваліфікаційна магістерська робота. Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2023. 87 с.

33. Максименко С. Д., Онуфрієва Л. А. Проблеми сучасної психології. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. Вип. 16. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. 828 с.

34. Малиненко О. Є. Особливості лінгвістичної категоризації емоцій. *Нова філологія*. 2014. № 62. С. 186–192.

35. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2003. № 11. С. 181–183.

36. Меньшикова О. С. Зіставне дослідження категорії емотивності (семантико-синтаксичний аспект) на матеріалі німецької та української мов . *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 24(2). С. 96–98.

37. Мигович А. Вивчення творчості Галини Вдовиченко у початкових класах. *Розвиток сучасної освіти і науки : результати, проблеми, перспективи. Том XIII : Утилітарна цінність наукових досліджень*. Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький. Конін – Ужгород – Перемишль. Херсон : Посвіт, 2022. С. 113–115.

38. Михайлишин У. Б. Теоретико-методологічні основи визначення емоційних станів у сучасній психології. *Pedagogical and psychological sciences : regularities and development trends : Collective monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2020. С. 170-187.

39. Мілова М. М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англomовному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. Вип. 9. С. 104–107.

40. Муленко Г. О. Бестіарні мотиви у книзі Г. Вдовиченко «36 і 6 котів». *Актуальні проблеми сучасної філології та лінгводидактика : зб. тез доп. учасників наук.-практ. конф.* (м. Рівне, 18 травня 2023 р.). Упор. Л. М. Овдійчук, Л. Є. Брильова ; Міжнар. економ-гуманітар. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Рівне : МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2023. С. 43–45.

41. Непоп-Айдачич Л. В. Дитячий дивосвіт неологізмів Галини Вдовиченко. *Новоречіє*, бр. 9. 2023. С. 156–166.

42. Нушикян Э. Типология интонации эмоциональной речи. Киев, Одесса, 1986. 345 с.

43. Огар Е. І. Мова дитячого літературного дискурсу : функціонально-комунікативні аспекти дослідження. *Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. Філол. науки*. 2006. № 3. С. 10–17.

44. Папуша О. М. Наратив дитячої літератури : специфіка художнього дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 15.09.04. Тернопіль, 2004. 19 с.

45. Паров'як І. І. Емотивність художнього тексту у скопусі суміжних понять. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*.

Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія». Вип. 44. 2014. С. 224–225.

46. Партико Т. Б. Загальна психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 416 с.

47. Петренко Є. М. До проблеми вербалізації емоцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. № 37. Т. 4. С. 81–84.

48. Піддубна Н. В. Торуючи шлях українській лінгвістиці емоцій. Рец. на : Сліпецька В. Лінгвістика емоцій : формування і розвиток (історикотеоретичний опис; бібліографічний показник). Наук. ред. докт. філол. наук, проф. Т. А. Космеда. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2017. 354 с. *Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2021. Вип. 55. С. 180–184.

49. Потуремець В. В. Щирість та емоційність прози Галини Вдовиченко : інтелект-реліз; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеса Гончара. Полтава, 2019. Вип. 28. 12 с.

50. Примостка А. О. Аналіз теорій емоцій та їх використання для побудови математичних моделей діагностики емоційного стану людини. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. № 5. С. 129–146.

51. Прокойченко А. В. Дослідження категорії емотивності у контексті антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія». Вип. 53. 2015. С. 198–200.

52. Разуванова Ю. Г. Мовні засоби вираження емоційного стану радості (на матеріалі твору Сомерсета Моєма “Театр”). *Перекладацькі інновації : матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*, м. Суми, 15-16 березня 2013 р. Ред. кол. : С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. В. Ємельянова та ін. Суми : СумДУ, 2013. С. 119-123.

53. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти : на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу) : дисертація д-ра філол. наук : 10.01.08. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. К., 2003.

54. Скрипник А. С. Структурно-семантичні особливості оцінної лексики в сучасному дитячому літературному дискурсі (на матеріалі серії книжок «Ракета на чотирьох лапах» Дж. Стронга та «Чудове Чудовисько» С. Дерманського). Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно). Освітня програма Англійська мова і переклад. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. 100 с.

55. Сліпецька В. Д. Олександр Потебня і лінгвістика емоцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 74. С. 39–42.

56. Степанюк М. П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажу у жіночому романі : лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш. Бронте та Е. Бронте) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови”. Херсон, 2016. 257 с.

57. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори в 5-ти т. Т. 1. К. : Рад. школа, 1976. С. 403–478.

58. Цинтар Н. В. Аналіз культурної специфіки емотивності у міждисциплінарній парадигмі. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Філологія»*. № 34, Том 2. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2018. С. 55–59.

59. Цинтар Н. В. Вербалізація емоційних процесів в англійських прозових творах ХХІ століття. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 4 (2), 2018. С. 17–21. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/4/part_2/5.pdf (дата звернення : 20.06.2024).

60. Цинтар Н. В. Лексичні засоби, що виражають емоції в англійських художніх творах авторів-чоловіків XIX-XXI ст. *Urgent problems of philology and linguistics*, Budapest, Nov. 2018. С. 53–55.
61. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. К. : Вища школа, 1982. 167 с.
62. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
63. Чайковська Є. Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи*. Київ, 2010. С. 279–287.
64. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : «Букрек», 2014. 421 с.
65. Шамне А. Поняття психосоціального розвитку в контексті диференційно-порівняльного аналізу видів розвитку особистості та суб'єкта. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 2019. С. 623–638.
66. Шапошник О. М. Емотивність дитячої літератури та проблема її відтворення у перекладі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць*. Херсон : Вид-во ХДУ, 2011. Вип. 14. С. 333–339.
67. Шах К. М. Механізми вербалізації емоційного стану Василя Стуса у «Листах до сина». *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. Том 2. № 13. С. 184–189.
68. Шах К., Коваль Л. Проблема вербалізації емоцій у науковому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 21. Том 3. С. 140–145.
69. Aristotle : On the Soul. Translated by J. A. Smith. 1931. URL : <http://classics.mit.edu/Aristotle/soul.1.i.html> (дата звернення : 15.06.2024).
70. Arnold M. B. Emotion and Personality. Psychological Aspects. Vol. 1. New York : Columbia University Press, 1960. 726 p.

71. Arnold M. B. Emotion, Motivation, and the Limbic System. *Ann. N.Y. Acad. Sci.* Vol. 159, № 3, 1969. P. 516–519.
72. Baider F., Cislaru G. *Linguistics Approaches to Emotions in Context*. Amsterdam : John Benjamins Publishing Co., 2004. 365 p.
73. Danes F. Cognition and Emotion in Discourse Interaction : A Preliminary Survey of the Field. *Preprints of the Plenary Session Papers. XIV-the International Congress of Linguists Organized Under the Auspices of CIPL*. Berlin, 10–15 August 1987. Berlin, 1987. P. 272–291.
74. Darwin C. R. *The Expression of the Emotions in Man and Animals*. London : John Murray. 1st edition, 1872. 398 p.
75. Ekman P. *Emotions Revealed : Recognizing Faces and Feelings to Improve Communication and Emotional Life*. 1st ed. New York : Times Books, 2003. 285 p.
76. Galda L. Learning From Children Reading Books : Transactional Theory and the Teaching of Literature. *Journal of Children's Literature*, 2013. 39 (2). P. 5–13.
77. Harris Z. Discourse Analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. №1. P. 1–30.
78. Holly Webb Official Website. URL : <https://www.holly-webb.com/about-holly/> (дата звернення : 09.09.2024).
79. Hunt P. *An Introduction to Children's Literature*. Oxford : Oxford University Press, 1996. 256 p.
80. Hunt P. *Understanding Children's Literature*. England, Oxfordshire : Routledge, 1998 (2009). 240 p.
81. Izard C. E. Emotion Theory and Research : Highlights, Unanswered Questions, and Emerging Issues. *Annual Review of Psychology*. Vol. 60, 2009. P. 1–25.
82. Izard C. E. Emotion-Cognition Relationships and Human Development. In Izard C., Kagan J., and Zajonc R. (eds.) *Emotions, Cognition and Behaviour*. New York : Cambridge University Press, 1984. P. 17–38
83. Izard C. E. *Human Emotions*. N. Y. : Springer New York, NY, 1977. 496 p.
84. Izard C. E. *The Psychology of Emotions*. New York, NY : Plenum Press, 1991. 452 p.

85. Lewis M., Haviland-Jones J. M., Barrett L. F. Handbook of Emotions. The Guilford Press, 2008. P. 3–14.

86. McDougall W. Emotion and Feeling Distinguished. In : Reymert M. L. (ed.). Feelings and Emotions. Worcester, 1928, P. 200-204.

87. Noble F. Interview : Holly Webb Reflects on Her Career and Her Latest Illustrated Title Following the Animals of Greenriver. URL : <https://www.thebookseller.com/author-interviews/holly-webb-reflects-on-her-career-and-her-latest-illustrated-title-following-the-animals-of-greenriver> (дата звернення : 09.09.2024).

88. Nodelman P. The Hidden Adult : Defining Children's Literature. USA, Johns Hopkins University : JHU Press, 2008. 402 p.

89. Paul L., Nel P. Keywords for Children's Literature. N.Y. : New York University Press, 2011. 282 p.

90. Plutchik R. The Emotions : Facts, Theories, and a New Model. New York, Random House, 1962. 228 p.

91. Shavit Z. Poetics of Children's Literature. University of Georgia Press, 2009. 216 p.

92. Spinoza B. The Ethics (Ethica Ordine Geometrico Demonstrata). Translated from the Latin by R. H. M. Elwes. URL : <https://www.gutenberg.org/files/3800/3800-h/3800-h.htm> (дата звернення : 15.06.2024).

93. Wierzbicka A. Emotional Universals. *Language Design*. №2. 1999. P. 23–69.

94. Wierzbicka A. Emotions across Languages and Cultures : Diversity and Universals. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 349 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

95. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <https://sum.in.ua/s/ljubov> (дата звернення: 01.09.2024).

96. Психологічний словник / Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова / За ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 336 с.

97. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля–К, 2006. 718 с.

98. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 01.09.2024).

99. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <http://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 01.09.2024).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТЕКСТОВОГО МАТЕРІАЛУ

100. Вдовиченко Г. К. 36 і 6 котів-компаньйонів. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 160 с.

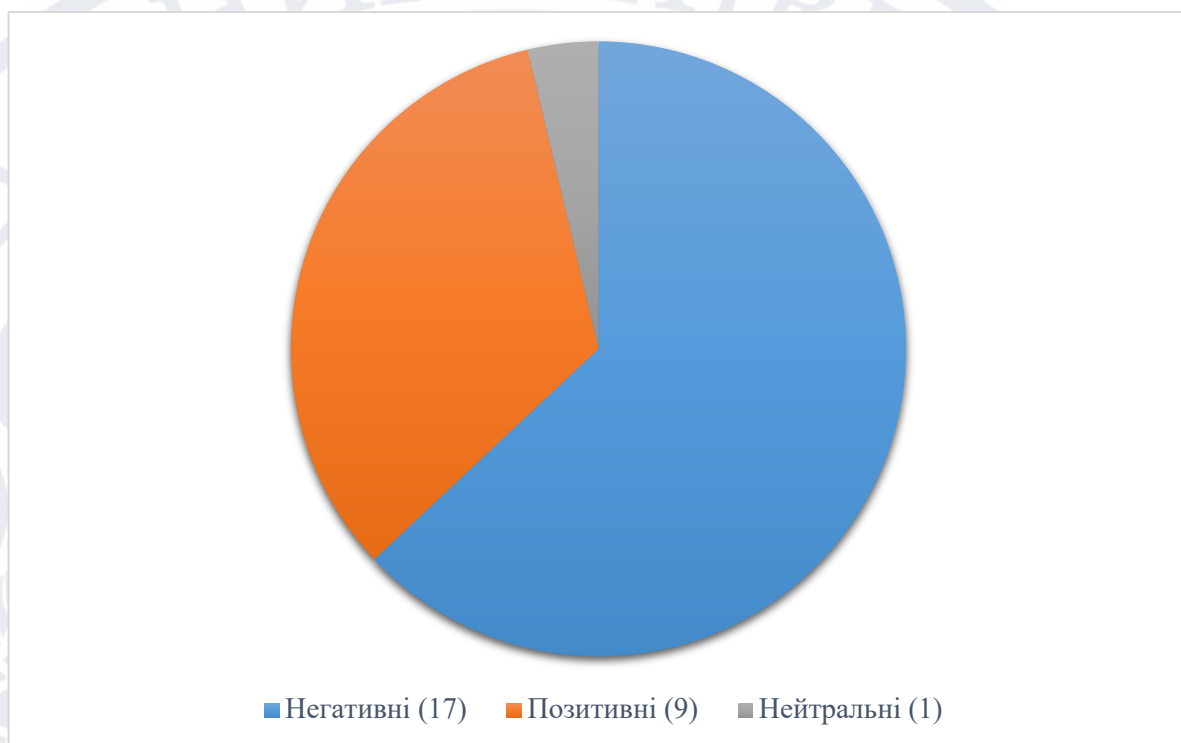
101. Webb H. The Saddest Kitten. UK, London : Stripes Publishing, 2020. 128 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Кількісна характеристика емоцій, вербалізованих у казці-повісті

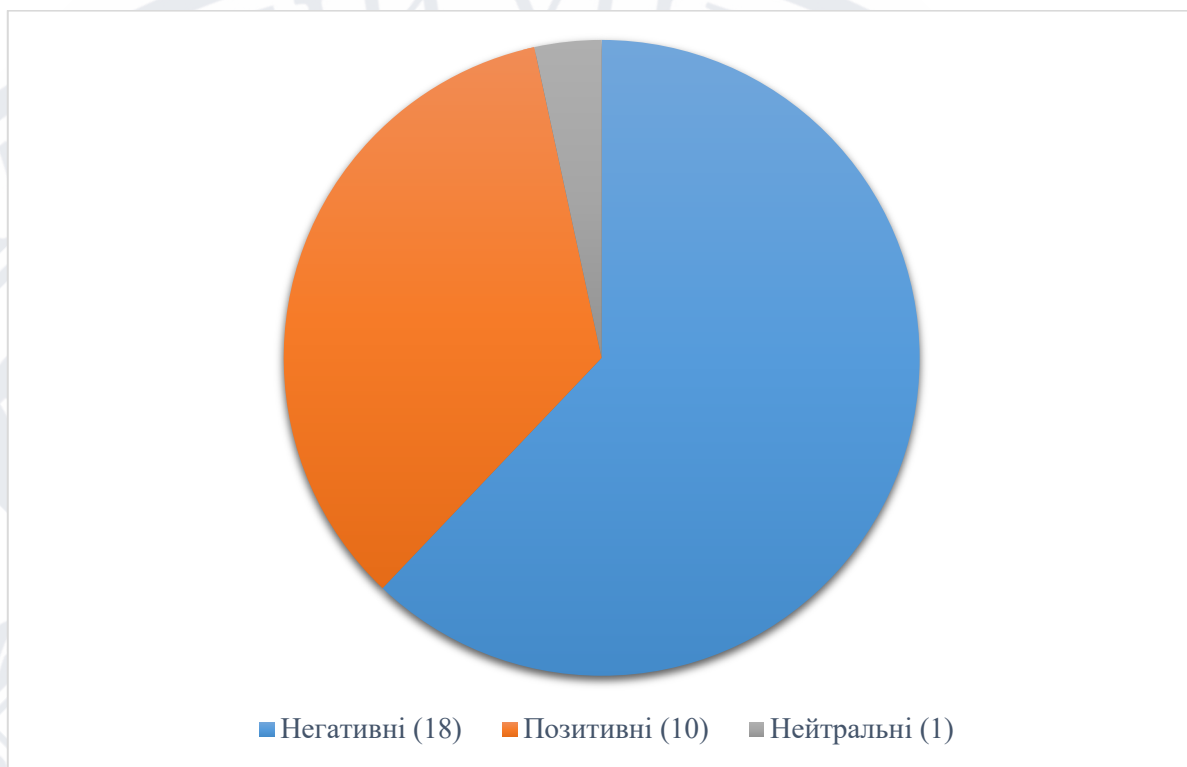
Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-компаньонів»

ДОДАТОК Б

Кількісна характеристика емоцій, вербалізованих у повісті Г. Вебб

«Найсумніше кошеня»

ДОДАТОК В

Частотність вживання лексичних засобів за ознакою частиномовної належності

